

Bandilang Itim
Magkaugnay ang ating Pakikibaka
Towards Anarchy in the Archipelago
Para sa pagpapalawig ng kaisipan ng kalayaan

Errico Malatesta
Dalawang Magbubukid
Mahalagang Salitaan Ukol sa Pagsasamahan ng mga Tao
1913

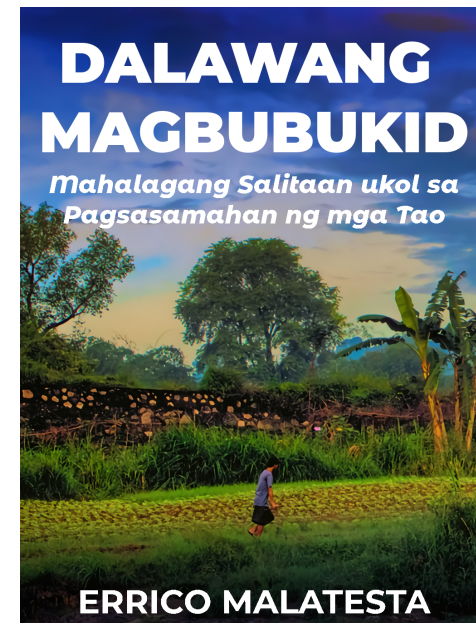
Transcribed from scanned reference from Miguel de Benavides
Library and Archives from the University of Santo Tomas.
Tinagalog ni "KABISANG TALES." May Paunang Salita ni
"TAMBULI." Unang Pagkalimbag. Maynila: Limbagang Tagumpay.
Na-trascribe ni Simoun Magsalin.

bandilangitim.xyz

Dalawang Magbubukid

Mahalagang Salitaan Ukol sa Pagsasamahan ng
mga Tao

Errico Malatesta

1913

Talaan ng mga nilalaman

Preface by <i>Bandilang Itim</i>	3
Alangalang sa Isang Aklat...	4
Sa Mangbabasa	7
Dalawang Magbubukid	8
I	8
II	48

Preface by *Bandilang Itim*

Dalawang Magbubukid is a Tagalog translation of Errico Malatesta's classic pamphlet, *Fra Contadini* or as it is known in English, *Between Peasants*. *Fra Contadini* is a dialogue between two farmers on anarchism and anarcho-communism.

A Spanish translation of *Fra Contadini* translated as *Entre Campesinos* was brought to the Philippines by Isabelo de los Reyes, often known as the first Filipino socialist. de los Reyes used the principles of *Entre Campesinos* and another book about Marx to set up the Union Obrera Democratica (UOD) in 1902. The UOD is known as the very first Filipino labor federation.

The Spanish copy of *Fra Contadini*, known as *Entre Campesinos* was translated by Arturo Soriano to Tagalog, translating under the pseudonym "Kabisang Tales" (Kabisang Tales was a character from Jose Rizal's widely popular second novel *El Filibusterismo*). The translated title *Dalawang Magbubukid* literally means "Two Rural Folk." *Dalawang Magbubukid* was published by Limbagang Tagumpay in 1913.

Dalawang Magbubukid is the first (and quite possibly the only) book on anarchism in Tagalog from the American colonial period. The copy of *Dalawang Magbubukid* attached herein was scanned from the University of Santo Tomas Miguel de Benavides Library.

Alangalang sa Isang Aklat...

Sa nasà nḡ isang piling kaibigan at kaadhikâ, na nagpapamagát na “Kabisang Tales,” nagmulâ ang pag-sulat kong ito. Humigit kumulang na sa labingdalawang oras ang nakararaán, sapúl nang ilagay niya sa aking mḡa *makasalanang kamay* ang may mḡa 88 mukhâng limbag na nḡ saling ito nḡ sinulat nḡ anarkistang si Malatesta.

Tutupad ako, bagá ma’t gahol na sa panahon, sa kahilingan nḡ kasama, na ako’y sumulat nḡ *páunang salita*, hingil sa aklat na itong kaniyang inihulog sa sariling wikâ, na palalabasín sa *Unang Araw nḡ Mayong* hinaharap, ayon sa pahiwatig sa akin.

Sa aking pagkaaná-k-dálitâ, na inianák nḡâ sa kahirapan; nabuhay sa paghihikahós, at nabubuhay sa isang mahigpít na pakikibaka sa kabuhayan, ay walá akong panununtunan búhay na ito, maliban sa mḡa katotohanan, masaklap ó matimyas man, na nakikita nḡ aking mḡa matá at nadadamá nḡ aking mḡa kamay. nḡuni’t sa nangyaring ito sa aking pagsulat, wari’y nabibihag yaring loob na manam-palataya, nḡ walang pasubuli, diyan sa isang salawíkaing karaniwan dito atin: “ang pagkakataón daw ay daíg pa ang nagtipan.”

Aywan ko ba, sa mḡa sandalíng ito, kung anónóng bagay ang aking maiuulat tungkol sa pagkakasalin sa tagalog ni “Kabiseng Tales,” sa aklat ni Malatesta. nḡuni’t, ngayon pa ma’y maipagpapaunâ ko na, bagá ma’t sa mḡa sandalí nḡ pagsulat ko nito’y dí pa nalulutas ang pagkakapalimbag, na, ang paglalas niya’y isang mainam na pagkakataón na mḡa kasalukuyang araw. Ang pagbubukás nḡ Kautunahang kapulungán nḡ mḡa Manggagawâ dito sa atin at ang paglabás nito’y masasabing *daíg pa nḡâ ang nagtipán*, Anaki nḡâ’y parang pinagdaop na bao ang nangyaring pagkakataón. Sa Kapulungang idaraos natin, ay paguusapan at pasisiyahán ang maraming bagay hingil sa búhay, kabuhayan at kapalaran nḡ Bayan Manggagawâ; samantalang sa aklat na ito’y ipinakikilala na, sa lalóng mabababaw at maliliwanag na pangungusap, ang madlang adhikaín, súliranin, pátakaran, palatuntunan at iba pang mḡa kaparaanáng dapat sundin nḡ isang manggagawâ sa kaniyang ikatutubos.

ang loob nḡ mḡa taong ito; sapagka’t kapag nakikita rin lamang nḡ isa ang dahil nḡ mḡa kasamán na nagpapatangis sa kaniya at sa mḡa kapuwâ, at nalalaman niya ang lunas na makagagamot sa kasámang yaón, kung may kauntí rin lamang pusò’y ¿anó’t makapagtitiis sa dí pagkilos?

Ang hindi nakatatarok nḡ katotohanan ay walang kasalanan; dá-tapuwâ’t ang napakámakasalanan ay yaóng nakatatalos at sakâ ngaasal mangmang.

Hosé.—May katuwiran ka, at ngayon ko lamang na pagninilayni-lay nḡ kauntí ang mḡa ipinaliwanag mo sa akin, at ngayong sangayon na akong mahinusay sa súliranin, ay ninanais kong umanib sa pangkating iyan, at sakâ magpalaganap nḡ mḡa banal na katotohanan. At kung sa kabilâ nitó’y mápananganlan din akóng *tulisan* at *salarín* nḡ mḡa ginoó, ay tutugunin ko sila na *pumarito munang gumawâ at magtiis na gaya ko, bago magkaroon nḡ mḡa karapatán sa pananalitâ.*

WAKAS

aganap n̄g isang himagsikang-panglahat, ó kayâ ibagsak iyang kapangyarihan n̄g ílan sa pamamayan ó n̄g pámahalaán, at ibigay sa kalahatán ang lahat n̄g m̄ga kayamanan.

Bumubuô n̄g pangkating ito ang lahat n̄g sumasangayon sa kaniyang palatuntunan at ibig makianib sa pakikibaka upang maisagawâ ang pakay. Sapagka't ang pangkati'y walang m̄ga punôpunô ni anó mang makapangyarihan, at sapagka't ang pangkati'y natatag sa kaibigán at buóng pagkukusà n̄g m̄ga nagsisianib, dahil sa naturang m̄ga layunin, ang bawâ't isa'y malayang makaánib kung saán niya lalóng minamagaling, upang mapagaralan ang m̄ga lunas ó paraáng mahuhusay at maipalaganap ang m̄ga sarisariling kurò, samantalang ang m̄ga kuróng ito'y hindi makakasalungát n̄g palatuntunang-panglahat n̄g pangkatia. Hindi na maipalalagay na kaanib sa pangkatin ang sino mang lumabag dito.

Hosé.—¿Ang lahat bang sumasa ngayon sa simulain n̄g m̄ga *socialista-anárquico revolucionario* ay pawang kaanib na sa pangkat-ing iyan?

Horhe.—Hindi, pò; sapagka't maári na ang isang tao'y mákasangayon n̄g aming palatuntunan, dátapuwâ't susog sa isang pangangatuwiran ay maaari rin namang mainamin niya ang makibaka n̄g magisa ó maging kabalangay n̄g ílan, at huwág makipagkaisa ó makisama sa lakad n̄g m̄ga manggagawang sumusunod sa naturang palatuntunan. Maáaring ito'y maging mabuting saligán n̄g ibang m̄ga ka palad at n̄g ibang may tumpahin, alinsunod sa palagay n̄g isa; n̄guni't hindi matatangap na parang isang saligáng mabuti pará sa lahat, sapagka't ang pamumukura'y nagiging sanhi n̄g kahinàan at nagbubunãa n̄g m̄ga pagiinisan at pagyayabangán, samantalang kinakailangan ang tunay na pagkakapatiran at buóng pagkakasundô n̄g lahat.

Gayon ma'y ipinalalagay din naming m̄ga kaibigan at tunay na m̄ga kasama yaóng m̄ga taong nakikitunggalí, kahì't sa anóng pamamaraán, alangalang sa kadakilàan n̄g layon, na siya rin naging ipinakikipagbaka.

Maáaring magkaroon diyan n̄g m̄ga taong sumasangayon sa katotohanan n̄g linalayon, at, gayón ma'y nangagtutulóg lamang sa kanilang m̄ga bahay, at dí man mabalisan magpalaganap n̄g m̄ga inaakalà nilang tumpak. Hindi mawiwikà sa m̄ga ito na sila'y hindi sosyalista at anarkista sa layon, sapagka't sila'y may m̄ga paghahakà na gaya rin n̄g amin; subali't totoo rin naman na masisindakin at mahihinà

May dalawang bahagi ang aklat na ito: ang isa'y kápupulhán n̄g sino mang anak-pawis n̄g madlang pagkukurò at pangangatuwiran hingil sa inuusig na karapatán n̄g m̄ga dukhâ sa harap n̄g makapangyarihang Puhunan at Pámahalaán; at ang isa nama'y katututuhan natin n̄g iba't ibang uri at kapakanán n̄g m̄ga kapisanang manggagawâ, na ngayo'y natatag sa iba't ibang bayan n̄g Sangsinukob.

Hindi parang pagpaparanyâ. Akong itó, na, páano't páano ma'y namuhunan n̄g puyat at tiyagâ sa pagaaral n̄g m̄ga súliraning manggagawâ, ay may karapatáng magsabi sa inyo, na, ang aklat na ito'y hindi dapat mawalâ sa sino mang manggagawâ, sapagka't dito natin matatagpuán ang madlang katuwirang dapat gamitin sa pakikitunggalí sa m̄ga kalaban. Dito nga'y malalaman natin, kung anó ang kahulugán at tinutunão niyang madalás nating marinig na, *komunismo, sosyalismo, kolektibismo, anarkismo* at iba pa, na paraparang mabibisâ't mainam na sandata n̄g manggagawâ sa pakikibaka sa m̄ga *makapangyarihan*...

Ang tagumpay ay laán lamang sa m̄ga nakikipagbaka. Subali't, sa anó mang pakikibaka'y nanganga ilangang gumamit n̄g sadiyang paraán ó kasangkapan, upang tayo'y magtagumpay. At isa na riyang, ang lalóng mabisâ, ay ang paginom sa m̄ga maliliwanag na katotohanang itinuturò n̄g m̄ga aklat na katulad nito.

¿Anó ang kahulugán n̄g pakikibaka nating m̄ga manggagawâ? Dili iba, kundí ang pakikibaka sa madlang kurò't palatuntunan na ngayo'y pinairal n̄g m̄ga *Pinagpala* n̄g Panahong umiinís at nangangamkam n̄g karapatán natin sa búhay at m̄ga biyayang likás, na dapat nating lasapín. Kung iyan nga'y totoo, ay kinailangang magpakatibay tayo sa tayô sa pamamagitan n̄g pagaaral n̄g m̄ga katuwirang dapat kalasagin sa pakikitunggalí, m̄ga katuwirang makakamtan natin sa aklat na itong isinatagalog n̄g matalino't mapagtapat na kasama.

Tayo ang bisig na gumawâ at gumagawâ n̄g lahat na pinakikinabangan ngayon n̄g Sangkatauhan; tayo ang nagpapagalaw sa ikabubuhay n̄g bawâ't bayan; tayo ang marami, at, sa dahilang ito'y nasa sa atin ang lakas. Ito'y tinatanggap n̄g lahat. N̄guni't ¿bakit kayâ ang Puhuna'y siyang namamayani't madalás pang *makapangyari* sa atin? Ang Puhuna'y hindi malakas dahil sa kaniyang *pagkapuhunan*, kundí, dahil sa *kahinaan* n̄g Manggagawâ; kahinàng nagbubuhay sa pagkakatiwalagan natin, na ang sanhi nama'y ang kaku-

lanġan nġ tumpak na mġa kaparaanán, na hindi maáaring iwasan sa pakikilaban.

Ang aklat na ito'y siyang nagbibigay sa mġa dukhá nġ kasangkapan sa pakikibaka. ¡Huwag kayong magalinlanġan!

Kayá't ako'y umaasa na, ang bawà't manggagawà'y *magsasakbal ng sandatang ito* na magagamit natin nġayon, salamat sa walāng maliw na katiyagaán at pagsusumikap nġ isa nating kapatid, na may likás at marubdod na pananalig sa ikatutubos, málao't mádalí, nġ Bayang Marálitá.

TAMBULI.
Tondo, Abril 25, 1913.

upang makapagpalakad na magisá saan mang lupalop nġ naturang lokomotora, at dí naman makapanġanġanib sa kaniya at sa kanino pa man, walāng salang gagamit ka na nitó; hindi mo na kakailanġanín ang lakas nġ iba pa, at ikaw'y malayāng makapaglalakbay anó mang oras saan man ibigin.

At ganyan din ang ibá pang mġa bagay na mababangit natin nġayon, maging sa haharapin. Masasabi na ang hingil nġ pagkasulong ay umaabót sa pagkakapatiran nġ lahat nġ tao, at ito'y nahuhulog sa ganitong ayos: *pagkakaisa nġ ugali at ganap na kasarínlan*.

Hosé.—Magaling. Sa makatuwid, ikaw ay *sosialista*, at sa mġa sosialista, ikaw ay *komunista* at *anarkista*. ¿Bakit tinatawag ka pa nilang *internasionalista*?

Horhe.—Ang mġa kapisanan pò nġ mġa manggagawà'y pinamagatáng mġa *internasionalista*, sa dahilāng ang kaunaunahan at dakilāng pagpapahayag nġ sumisilang na sosialismo ay tinawag na *Asociación Internacional de los Trabajadores*, at upanding maibigkas nġ sa maiksíng pangšusap ay nġinalanan nġ *La Internacional*.

Ang kapisanang ito'y sumilang noóng 1864, alangalang sa matindíng nasàng mapagkaisá ang mġa manggagawà sa lahat nġ bansá ukol sa ikatitiwasay nā marálitá nilang pamumuhay. Sa pasimulá nġ kapisanang ito'y walāng takdá ang kaniyang palatuntunan. Dátapuwà't nġ magkatakdâ na'y sakâ nagkaróon nġ mġa bahábahagí ó mġa sanġásangá, at hangang sa makapagtakdá tulóy nġ anarkismo ang bahaging nanġunġuna sa kanila, na siya ko sanang ibig ipaliwanag sa inyo.

Ang kapisanang yaó'y hindi nabubuhay nġayon, dahil sa mġa imbing paratang at mġa paguusig na inasal sa kaniya, dahil sa mġa pagbabahabahaging marawal at dí pagkakaisá nġ mġa kurò. Sa kapisanang ito sumupling ang dakilāng kilusán nġ mġa manggagawà na nagpapayanig nġayon sa buóng mundó, gayón din ang mġa pangkating sosialista sa ibá't ibang bayan, at gayón din ang *partido internacional socialista-anárquico revolucionario* na nġayó'y itinatatag, upang magbigay nġ isang mariíng hampás sa mġa burgés.

Ang pangkating ito'y sa pamamagitan ng lahat na paraán, may layuning magpalaganap nġ sosialismo nġ mġa anarkista; bakahin ang alin mang pagasa sa mġa loóbloób nġ mġa panginoón ó nġ pámahalaán at sa mġa pagbabagong palakad na pabaytāngbaytāng ó sa payapà; imulat sa bayan ang mġa katutubò niyang matuwid at ang diwà sa panghihimsik, at isulong at tulunġan sila upanding mak-

Hosé.—Dátapuwâ, kung sa kabilâ nḡ lahat nḡ iyan, dahil sa kapanḡahasan nḡ isa'y mayroon pang manḡagsilabag sa isang pinagtibay, alangalang sa kagalingan nḡ lahat?

Horhe.—Sa makatuwid pò'y maliwanag nang kailanḡan ang gumamit nḡ lakas, sapagka't kung hindi matuwid na ang marami'y lumapastanḡan sa filan, ang filan ma'y gayón din sa marami; at sapagka't ang fila'y may karapatán sa paglalabán ó paglabag, ang marami nama'y mayroón din sa pananangol, at kung ang pananalitâ'y hindi sukat, sa makatuwid, ang mḡa pamimiít na ang kailanḡan.

Huwag ninyong malilimutan na saán mang dako, ang mḡa tao'y lagìng may karapatán sa mḡa pangulong bagay at sa mḡa kasangkapan sa paggawâ; kayâ't maáari silang mamukuran at mamuhay nḡ layâ at walḡng nakasasakóp na sino pa man, Tunay na ito'y isang paraán ó kapasayahḡng makalulunas, sapagka't ang mḡa lumalabag ay malilingid sa mḡa natatamóng pakinabang sa pagsasamahán, na dí magagawâ nḡ pulutóng ó taong namumukuran na tumatangí sa tulong at damay nḡ kalahatán... Nḡuni't ¿páano ang inyong ibig? sa ang tunay mang nanglalabáng iya'y hindi makapanḡatuwiran na ang kalooban nḡ marami'y mapailalim sa kakaunti.

Maniwalâ kayó, na sa labás nḡ pagkakaisá, nḡ pagiibigan, nḡ ganap na pagdaramayán at nḡ mḡa kailanḡang pagpapaumanhin, ay walḡng maántay, kundi mḡa pagsisiilan at digmāang bayan; dátapuwâ't umasa kayò, na sapagka't ang pagsisiilan at digmāang-baya'y nakasasamâ sa lahat at lahat na, walḡng natatanḡi, sa bahagi'yâ pa lamang ang mḡa tao'y makapaghaharì sa kanilang kapalaran, ay magigiliw na walḡng sala sa pagkakaisá, at dahil dito'y magaganap ang mḡa banal nating mithiin, na magbubunḡa nḡ kapayapaán, kaginhawahan at pagkasulong nḡ sanglibután.

Italâ rin naman ninyó sa isip na ang pagkasulong, samantala ang pagkakaisá nḡ mḡa tao'y patuloy sa matulin nilang mḡa hakbanḡin, ay gayón din namang lalò ang kanilang pagiging malayâ at pagkamaykaya sa sarisarili nila. Ipalagay natin. Upang makapaglakbay ka nḡayon nḡ mahabâhabâ at madaling madalì sa katihan, ay kinakailanḡan ang sumakay ka sa tren. Ang tren, upang mayari, maitatag at magamit nḡ mḡa tao'y kailanḡan din namang lubhá ang tulong nḡ marami, at kasakdala'y nasa loob na nḡ *anarquía* ay tatan-gapin din ang mḡa tuntuning mabubuti na mahahalaw, gaya nḡ pagtingkalâ sa mḡa orasán at ibá pang dapat gampanín. Dátapuwâ't kung nay makálikhá búkas nḡ isang lokomotora, na sukat ang isang tao

Sa Mangbabasa

Ang pagkakasalin sa tagalog nḡ *maliit na aklat* ni Malatestang ito ay nagsimulâ sa nasirang “Timbulan” noóng 1910. Noóng ito'y lumalabas pa, napalathalâ ang mḡa unang lamán nḡ unang bahagi nḡ aklat. Nang mḡa araw pang yaó'y marami na ang humihiling sa aking mḡa kapalad na ang “DALAWANG MAGBUBUKID” na ito'y aking ipalimbag, nḡuni't janóng magagawâ nḡ isang manggagawâ!... Ako'y walḡng mápuhunan sa pagpapalimbag. Dátapuwâ't ang ilan kong mḡa kasama, mḡa karamaydamay sa paghahanap-buhay, ay malugod na nagtipontipon nḡ mapupuhunan, at siyang ikinabunsod.... ¡Kapag nagkakaisa nḡâ nama'y nagagawâ ang lahat!

Kung anó't naisipan kong tagalugin ang aklat na ito, ay tila mainam na sumagot ang mḡa pangyayari kay sa akin. At bahalâ nang magpasiyâ ang mḡa paghahakâ nḡ iba, tanḡi sa pagkukurò nḡ may *páunang salita*. Hindi ko maitatatuwâ na ang aklat na iyan ay siyang nagbuyó sa aking magaral nâ pagsasalin sa sariling wikâ. Dahil dito'y inaasahan ko sa mangbabasa na hindi hahanapin sa akin ang isang bagay na mahahanap sa isang bihasá na. At gayon din naman ang maántay ko tungkol sa mḡa kamalián nḡ palimbagan na walḡng salang katitisan, sa halimbawâ, gaya nḡ salitang “kawaní” ay nágawang “kawaní.”

Kung nápataón, kapalad, ang paglabás nḡ “DALAWANG MAGBUBUKID” sa pagbubukás nḡ Unang Kapulunḡan nḡ mḡa Manggagawang Pilipino at sa Unang Araw nḡ Mayo, ay hindi mapagtatakhán, sapagka't sa mḡa araw na iyan nais ko nḡang maihandog ang pagkaing ito, sa ibig kumain, at ito'y alay namin sa iyo.

ANG TUMAGALOG.
Sampalok, Abril 26, 1913.

Dalawang Magbubukid

I

Hosé.—¡Abá! ¡Náririto ka palá?! Ikinatutuwa ko itong pagkikita natin ngayon, palibhasà'y matagaltagal na ring kita'y napipitang mákapanayám. Horhe! Horhe! ¡Ako'y pinagdaramdam mong labis! Noóng ikaw'y nasa sa bayan, ikaw ang pinakamabait na batà, at ikaw ang pinakaulirán ng iyong mga kapanahón. ¡Ah, kung nabubuhay sa na ang iyong amá!

Horhe.—¡Mang Hosé! ¿bakit pò namán ganyan ang inyong salitá sa akin? ¿Anó kayá ang nágawâ kong masamá, na dí ninyo naiibigan? ¿Ano't dí masisiyahán sa akin ang amá ko, kung siya may nabubuhay pa?

Hosé.—Huwág mo sanang ipagdamdám ang aking mga pangungusap, Horhe; ako'y matandâ na, kung akó ma'y naka-pagsalitá sa iyo, ay dahil din sa iyong kagalingán. Tangí sa rito, ako'y naging matalik na kaibigan ni matandâng Andrea, ng iyong amá, kayâ't sa pagkamasid ko na ikaw'y náliligaw sa kasawián, ay para kang anak na tunay na isinasakit niring kalooban, at lalò pa mandin kung aking mágunitâ ó madilidili ang pagasang sa iyo'y nápalagak, at sakâ ang mga pagsusumakit niyang pinag-tamanán, upang makámana ka lamang ng isang malinis na pangalan.

Horhe.—Nguni't ¿ano ang ibig ninyong sabihin, mang Hosé? ¿sa makatuwid pò ba'y hindi akó isang manggagawàng maraᅅal? Kailan ma'y dí pa akó nakakagawâ ng masamá kahi't kanino; kayâ't inyong patawarin kung masabi ko, na ang lagí kong mga nagagawâ'y ang lahat ng aking inaakalang makabubuti sa aking mga kapalad; kung gayo'y ¿ano ang ikahihiyâ sa akin ni Amá? Ginagawâ ko ang lahat na mga kaparaanáng aking ikapapanuto at ikatitiwasay, dinuduláng ko, kasama ng aking mga kaadhikâ, ang ikalulunang ng mga sakít ó kasamán na nagpapatangis sa akin, sa inyo at sa lahat. Kayâ, ¿anó pa ang dahil, at akó'y naging sanhi ng inyong mga pagpuná?

Kapag nagkakaisa na ang maraming samahán ó hanap-buhay, ang mga kinatawâ'y bubuô ng malaking kapulungán upang magdalá ng mga botong ipinadadalá sa kanila, at kanilang sisikapang malunasan ang mga kailanganín at ibá't ibang mga kahilingán ng lahat. Ang mga pagpupulong ay laging pamamagitanan ng mga patibay at pagsa ngayon ng mga naguutos ó ng bayan, sa makatuwid, walang panganiib na ang mga hangarin nâ bayan ay málibing sa limot.

At sa ganitong paraán, magaganap ang maligayang pagkakaisá ng buong katauhan.

Hosé.—Nguni't kung sa isang bayan ó sa isang kapisanan ay magkaroon ng ibá't ibang pagkukurò ang mga tao ay ¿pâano kayâ ang mangyayari? ¿Dí ba magwawagi ang pinakamarami?

Horhe.—Sa katuwiran pò'y hindi, sapagka't sa harap ng katotohanan at ng katarungan ay walang halagá ang bilang, at kung minsan, ang isa'y may lubos na matuwid kay sa sangdaang libo katao. Sa mga pangyayari ay maáayos ang lahat; gagamitin ang lahat ng kaparaanán upang maganap ang pagkakaisá, hanga't maári, ó kayâ, ang pagpapasiyá sa ganitong bagay ay manggagaling sa hatol ng pangatlong taong walang kinikilingán, sa ilalim ng dí mapupuwing na simulang pagpapataypantay at ng katarungan, na siyang pinakapatakaran ng bagong pagsasamahán ng mga tao.

Tantuín ninyó na ang mga nabangit na bagay na dí mapagpapasiyahán, maliban sa hatol ng pangatlong taong walang kinikilingán ay totoóng madalang, kung mangyayari man, ó walang tantóng kabuluhán, sapagka't hindi na mamamalagí iyang mga kanikaniyahang mga pagaaring umiiral ngayon, sapagka't bawâ't isa'y malayang makapipili ng bayan at kapisanang naiibigan ó kayâ, ng mga kasamang lalò niyang kapanalig, at sapagka't, kailan man, pag-sisikapan ang makapagpasiyá ng mga bagay na maliliwanag, alalaón bagá'y yaóng madaling mawatasan at nasa larangan ng tunay na mga pangyayari, at labás sa larangan ng mga pabagobagong pagkukurò. At samantalang sumusulong ang katauhan, ay lalong mawawalán ng saysay ang boto, malulumâ at makasusuyâ pa, sa dahilang kapag nakita, alangalang sa masusing pagsasanay, sa isang suliranin, ang kapasiyahang makasasapat sa mga pangangailangan ng lahat, sa makatwid, ay walá nang kakailanganin kundí ang magpaliwanag at sumangayon na lamang, at dí na fíral ang paggapí pa ng marami sa pagkukurong nalalaban.

hindí nanġanġahulugán na sila ngá'y gumaganap ng naturang mġa bagay. Sa halimbawà pa: sila'y nakikialam sa pagpapagawà ng mġa bagaybagay sa perokaril; dátapuwà't upang mayari at magamit na mahusay ang perokaril ay walà namang naitutulog ang mġa taong iyan, sa páano man; ang mġa inhenyero, mġa mekániko, mġa mang-gagawà, at ibá't ibang mġa kawaní ay siyang kailanġan, sapagka't mangawalà mang tunay ang mġa ministro, mġa diputado at ibá pang mġa nagbubuhay-dapò, ay parang walang anó man.

Gayon din ang masasabi tungkol sa pahatirang sulat, pahatirang-kawad, sa paglalayag, paaralang bayan, mġa ampunang bahay, na pawang nagaganap sa pamamagitan ng ibá't ibang hanap-buhay, gaya ng mġa kawaní, telegrapista, mangdaragat, gurò, médiko, na pawang itinataguyod ng pámahalaán upang pagpasanin, paggugulin at masipsipán ng mġa dugo.

Ang pulitika, gaya ng pagkatalog at ginaganap ng mġa tao ng pámahalaán, sa ati'y totoong napakahirap, sapagka't walà nang pinagpupunyagián kundí ang mġa bagay na napakaanghang pará sa mġa manggagawà, at sapagka't walà nang kapakúpakundanġan sa tunay na kabuhayan ng bayan, maliban sa tayo'y dayàin at pakasupilin. Dátapuwà't kung ang paguusapa'y ukol sa ikalulunang ng mġa daing ng bayan, makikita ninyó't ang bagay na ito'y mabigat na mabigat naman sa mġa diputado, at sa ati'y magaan.

Sa buong nangyayari ¿anong inyong mahahanap sa mġa diputadong naninirahan sa Roma upang makatalastas ng mġa kailanġanin ng lahat ng siyudad at ng mġa bukirin sa Italia? ¿bakit ninanais ninyó sa mġa taong nagaksayá ng panahon, ang karaniwan, sa pagaaral ng latín at griego, at hangang sa kasalukuya'y nagaaksayá pang malabis sa lalong dí pakikinabang, na makatalos ng mġa lihim ng ibá't ibang hanap-buhay? Maáaring mahanap at manais sa isa, kung ang mġa bagay na panghihimasukan nitó ay kaniyang natatantò, at kung ang mġa pangangailanġa'y kaniyang dinaranas at nakikita.

Kapag naisagawà na ang himagsikan, tayo'y magsisimulà muna sa ibabà, bago tutunġo ng paitaás. Ang baya'y nahahati sa mġa samasamahán at sa bawà't isa'y may kanikaniyang hanap-buhay. Sa udiyok ng matinding nasà at bunġa ng matamang pagpapalaganap, ang mġa samahang iya'y magiging malalaking kapisanan. Ngayo'y sagutin ninyó sa akin kung sino ang ibang makatatalos ng higit sa inyo tungkol sa samahán at hanap-buhay ninyó.

Hosé.—¡Ahahá! diyan kitá naiibigan. Natatantò kong labis na ikaw'y gumagawà, na ikaw'y tumutulog sa iyong kapuwà, na ikaw'y isang batang kapuripuri; ganyan din ang sabihan ng lahat sa kabayanan. Nguni't sa kabilà nitó, ang totoó'y kung makailan ka na namang mapabilanggò; sinasabing lagi ka na lamang minamatyagán ng mġa pulés, at sukat nang makitang kapanabay mo sa paglakad ang isang tao, upang ito'y maligalig...; marahil, ako ma'y nanġanġanib din sa mġa sandaling itó..., nguni't alangalang sa kitá'y ginigiliw, ay walang kailanġang tayo'y magpanayám. Kaya, Horhe, pakingan mo sana ang payo ng isang matandá; bayàan mong mamulitika ang mġa ginoó na walang mangagawà, at ang isipin mo'y ang gumawà ng ikapapagalíng. Sa ganitong paraáy mabubuhay ka ng tahimik at sa awà pa ng Diyos; kung hindí gayo'y mapanganyaya patí ng iyong katawa't kaluluwà. Tandaan mo sana ang mġa sinasabi ko sa iyo: na iyong lisanin ang mġa masasama mong kasama, pagka't dati nang alam na ang mġa itó'y siyang nakapagpaparoól sa mġa binatà.

Horhe.—Dapat ninyong matantò na ang mġa kasama ko'y pawang mabubuting tao; ang mġa isinusubong kanin nila'y kasinghalagá ng mġa luhà't pawis. ¿Bayàang silá'y pakaalipustain ng mġa ginoong panginoon na walang pinapanġarap kundí ang sipsipin patí ng káhulihuhilang paták ng ating dugò, at pagkatapos ay tawagin tayong mġa tulisán, kapag tayo'y nakátutol, at mabubuting tao pará ipabilanggò, kapag tayo'y nagsikap ng kaunti sa ikaginhawa at ikalilitas sa kanilang pangaalipin? Ang aking mġa kasama at ako'y nanġabilanggò ngà, at siyang totoó; nguni't kami'y nanġabilanggò, dahil sa kadakilàan ng aming layon. Maáaring kami'y mangáabilanggong mulí, at marahil, lalò pang mapanganyaya sa dati; nguni't dahil din sa ikagalíng ng lahat, dahil din sa ikawawasak ng kabuktutan at ng masahol na kaimbihán. At kayó, na nakapagpatulò na ng pawis sa tanang búhay at nakaranas na rin ng gútom, kapag kayó'y hindí na makagawà ó huminà na sa katandaan, marahil, walà kayong kapatunġuhan, kundí ang mamatáy sa isang ampunang bahay. Hindí kayó nárarapat makipagútutang dilà sa mġa ginoó, ni sa pámahalaán, upang kabakahin ang mġa nagsisikap sa ikatutubós ng mġa marálità.

Hosé.—Anák ko, tunay ngà't nababatid ko rin na ang mundo'y patunġo sa pagsamá, at pasamá ng pasamá; dátapuwà't nasang ito'y maayos, ay kaparis din ng tuwirin ang lahat ng mġa baluktot. Mabuti pa'y hayàan na siyang ganyan at manalangin na lamang sa Diyos, nang hindí tayo nagdadahop. Talagang kapagkaraka'y

mayroong mayayaman at mahihirap, at tayong ipinanġanak sa paggawâ, ay nararapat gumawâ at magkasiya na lamang sa biyayang ipinagkakaloob sa atin ng Diyos; kung hindi gayon ang ating gágawin ay papanawan tayo ng kapayapaán at dangál.

Horhe.—¡Ang dangál na naman! Pagkatapos na tayo'y maagawan ng mġa ginoó; pagkatapos na tayo'y mapilit pagawin na parang mġa hayop upang makakita lamang ng isang subóng kanin, samantalang sila'y nabubuhay ng walang anó mang kagawágawâ, sa gitna ng kayamanan at pagsasayâ, dahil sa ating mġa pinadadaloy na pawis, ay sakâ pa nilâ nawiwikâ, na parâ tayo maging maranġal na tao, ay kinakailanġan, dí umanó, na tayo'y mátutong magbatâ sa ating kalagayan, sila'y pakapasaning walang maliw, gaya ng pagpapatabâ nila sa ating mġa likuran na walâ tayong kadaingdaing. At kung ating madilidili na tayo ma'y mġa tao rin, na kung sino ang gumawâ ó naglutò'y siyang nararapat kumain, tayo'y tinatawag ó pinanġanġalang mġa salarin, dinadalâ tayo ng mġa *guardia civil* sa bilanġuan, at ipinahahatid tayo ng mġa kura sa impiyerno.

Kayó, mang José, na isang manggagawang kailan ma'y hindi nakasipsip ng dugó ng inyong mġa kapuwâ, ay mangyaring makinig sa akin. Ang tunay na mġa salarin, mġa taong walang dangal, ay yaóng mġa taong nabubuhay sa paghahariharian, yaóng mġa taong umaangkin sa lahat ng bagay na nalalaganapan ng sikat ng araw, at sa pamamagitan ng paninil, ang baya'y naitulad sa isang kawan ng mġa hayop na mapayapang naapitan ng balahibo at napapatáy. ¡At nġayo'y makikipiling kayó sa mġa ginooóng iyan upang kami'y kabakahin? ¡Hindi pa kayâ sukat na sila'y kampihan ng Pámahalaán—sapagka't itó'y ginawâ ng mġa ginoó at parâ sa mġa ginoó rin, kayâ't dí maári na dí sila kampihan ng Pámahalaán—kundi ang mangyari'y patí pa ng tunay naming mġa kapatid, mġa kamanggagawâ, mġa kamarálitâ, ay amin pang mangákabaka, dahil sa pagaadhikâ naming lumayâ at tumiwasay ang pamumuhay ng lahat?

¡Ah! kung ang karukhaán, kung ang malabis na kamangmanġán, kung ang kaugaliang minana sa tinalikdang panahón ng pangaalipin, ay dí makapagpaliwanag nitong kasakitsakit na kabuhayan, ay maituturing na ang walang dangal ni puri'y yaóng mġa dukhâ na ginagawang sandata ng mġa mangaalipin sa sangkatauhan, at dí kamining isinasapanġanib niyang karirit na tinapay at ng mithí sa paglayâ, upang matuklasán ang ikagiginhawa ng lahat.

ipagkatiwalâ pa sa isa ang ikatutupad ng mġa pinagpapasiyahan natin, ay gayon ang ating gágawin at walâ na.

At gayon din, kapag mauukol sa mġa maseselang bagay na hindi natin mapagpapasiahán agad, tayo'y hahanap ng lalóng may kayang makapagaaral, makapagsusuri noon at makapagpapalagay ng tumpak, sa makatuwid walang ganap na makapaghahari sa bagong pagsasamahán, kundí ang niloob niya. Gaya ng ating mġa kinatawán, sa lugál na maging mapapalad na tao na bibigyan ng mġa karapatang makapagutos sa atin at sa ibabaw nitó'y makagawâ ng mġa kautusang mahihigpit, sila ang mapipiling mġa tao sa lalóng pinakamatatalino sa lahat ng bagay, na dí magtataglay ng anó mang kapangyarihan, maliban sa mġa tungkuling ipinapapasan sa kanila ng mġa naghahal; sa halimbawâ: isa ang manġanġasiwâ sa pagtatatag ng mġa páaralan, kayâ, sa pagbubukás ng mġa daán, ó tungkol sa pagpapalitan ng mġa bunga ng paggawâ na katulad din naman kung tayo'y nagpapagawâ ng sapatos sa isang sapatero.

Ito pò ang tinatawag na *anarkia*. Kung ipaliliwanag ko sa inyo ng ganap ang bagay na ito, ay manġanġailanġan tayo ps mahabâhabang oras, gaya ng nagamit na natin. Sa muling pagtatagpò, sakâ na pò natin pagusapang mabuti ito.

Hosé.—Siya ngâ, nġuni't samantala, yamang inuntag mo sa akin ang paguusisâ, akó'y bigyan mo pa sana ng ilang paliwanag tungkol sa bagay na pinaguusapan.

Iulat mo sa aking mabuti kung páano ang isang mangmáng na marálitang gaya ko, upang makabatid ng mġa bagaybagay na tinatawag na pulitika, at nang matantò ko ang mġa ginagawâ ng mġa ministro at diputado.

Horhe.—¡Kung anó ang ginagawâ ng mġa ministro at diputado, upang kayó'y mamanglaw ng gayon na lamang kung hindi ninyo matutuhang gawin yaón? Lumilikhâ ng mġa batás at laging naghahandâ ng mġa lakas upang masupil ang bayan at mapagtibay ang mġa pang-gagagá na inaasal ng mġa may-ari. Iyan ang lahat. Ang karununġang ito'y hindi na pò natin kailanġang pagaralan pa.

Tunay ngâ na ang mġa ministro at diputado ay gumaganáp din naman ng maraming bagay na mahahalagá at kailanġan; nġuni't dahil sa pagkakaroon ng mġa *lahok na nakasisira* upang mahulog ang kapakinabangán sa isang urì ó sa isang taong mapalad, ó kayâ, upang mápabalantong ang lakad ng bayan, sa pamamagitan ng mġa alituntunin nilang walang saysay at pangpahirap, ang lahat ng ito'y

relihion, at ang lahat namang ito'y pawàng nangagpapanggap na nagbabadyá ng katotohanan, subali, ni sino man sa kanila'y di naka paglalantad ng anó mang katunayan. Ako ma'y makalilikhá rin ng isang mundóng matalinhagà, at pagkatapos ay isermón ko, na ang di maniwalà sa aki'y magdurusa sa apóy ng walang hanggan. Sa bagay na ito'y maipalálagay ninyo na akó'y isang balakyot, nguni't kung akó'y kumuha ng isang batà at maiturò ko rito ang gayóng mga talinhagà na walà namang makapagpapaliwanag dito ng nalalaban, paglakí ng batàng iyan, ay paniniwalàan din akó, gaya ng paniniwalà ninyo ngayon sa mga among.

Sa kabuuán, kayó'y makapaniniwalà sa inyong minamaigi, nguni't huwág na lamang ninyong mábanggit pa sa akin na ang Diyos ay siyang may kaibigán ng lahat, na kayó'y magbatá sa paggawà at magtiís ng gútom; na ang inyong mga anák ay mangagsilakí ng mahihinà at masasaktín, dahil sa kakulangán sa pagkain at pagaalagà, na ang inyong mga anák na dalaga'y maging babayi balang araw ng makikisig nating mga panginoon; dahil sa kung magkakagayon ay inyong mawiwikà na ang Diyos palá'y hiduwáng magarugà.

Sakaling may Diyos, ay walà namang nakatatarok ng kanyang mga lihim. Kayà, pagisipan at pagaralan ngà natin ang ikatitiwasay ng lahat sa mundóng ito, sapagka't kung sa kabilang mundo'y may isang Diyos ngàng dakilà, ay tayo'y mapapaanyò rin doóng mahinusay, kung ang nangagawà natin dito'y pawàng nababatay sa kabanalan, kung hindi tayo nagpahirap ó kung hindi natin binayàang makapagpapahirap ang ibá sa mga tao na ang mga ito, sangayon sa santóng dásalan ay pawàng mga anák ng Diyos, at pawàng mga kapatid din nating lahat.

Bukod sa rito, maniwalà kayó sa akin: kung ngayó'y isang mahirap kayó na pinapagdurusa ng Diyos, at búkas ó makalawá'y makátuklas kayó ng maraming pamimilak, kahì't sa pamamagitan ng anó mang marurumíng paraán, ay matatagpuán din ninyó ang matuwid upang huwág nang gumawà, magpapasiál na lamang sa ibabaw ng mga magagarang sasakyán, mamasláng sa mga magbubukíd, at umaglahì sa puri ng mga dukháng binibini..., at kayó'y tutulutan din ng: Diyos na magawà ang lahat ng iyan, gaya ng pagpapabayà sa ating mga panginoón.

Hosé.—¿Sa ngalan ni Kristo! Sapól nang makapagaral kang bu-masa't sumulat, at nang makapagparoó't parito ka sa siyudad, ang pananalitá mo'y nagkahugis panglaban na sa mga abogado. At ang

lamang sa sarili niyang nagagawà, tila mandin may kababâan ang uri nitó sa *komunismo*, sapagka't maáaring makapagudiyok din sa mga tao ng mga pamumukuran, at sa gayó'y makababawas pa ng kanilang mga lakas at kasiglahán. Gayon ma'y maári ring makapagpatuloy sa ganitong panuntunan. Subali, gaya sa halimbawà, ng sapatero ay hindi makakakain ng sapatos, ni ang magbabakal at magsasaka ay hindi makayayari sa kanilang sarisarili ng lahat nilang kinakailangan, at ni hindi matatamnán halos ang lupà kung walang mga manggagawang tumitibag ng mga bakal at ng mga yumayari ng mga kasangkapan. Ganyan ang lahat, kailangan pang magkaroon ng mga pakikipagpalitan ng bawà't nagagawà, at mga pagtutuós ng mga nayayari ng bawà't isa. Sa makatuwid, ang sapatero'y makapagtataás na walang sala ng halagá ng kaniyang sapatos, tulóy hahangarin na ang dalawang paá noó'y mákatimbang na, hanga't maári, ng malaking halagá ng sa ibang bagay, at ang magsasaka man, kung gayó'y ganyan din ang aasalin. ¿Sino kayà ang makaáayos ng gulóng ito? Ang kolektibismo'y nagbibigay daán mandin sa maraming saligtugutan, at sa kinagaganito, marahil, ay mapabalik tayo sa pinangalingan natin; sapagka't dapat mágunità: na ang tao'y hindi makaáayos ng alin mang bagay, hangang siya'y walang kaanoánó mang hangarin doón.

Samantalang sa *komunismo* ay di gayon, bagkus hindi nagluluwag ng anó mang daang makapipinsalá. Lahat ay magsisigawà at lahat ay makikinabang. Sukat nang matalós kung anó ang mga bagay bagay na kailanganín, upang masapatán ang lahat, at upandíng ang mga bagaybagay na naturan ay siya ring mapasaganà.

Hosé.—¿Sa *komunismo*, kung gayon, ay hindi na kakailanganin ang salapí?

Horhe.—Ni salapí, ni anó man pò'y hindi na kailangan. Sukat na pò ang isang talàan ng mga bagay na pabilin ó nahingí at ng mga nagawà, upandíng ang bunğa ng paggawà'y tumaás na lagi kay sa dami ng mga kailangan ng tao.

Ang tangíng kapinsalàan ay kung dumami ang bilang ng mga tamad; dátapuwa't naiulat ko na sa inyo ang mga matuwid, na ang paggawà, na parang isang napakabigat na parusa ngayon, ay magiging isang kaaliwaliw at marangal na tungkulin ng tao búkas, at dahil dito'y masasabing táhasan, na ulól ng tunay ang taong tumangí pa sa paggawà. Naiulat ko na rin sa inyo, na ang lalóng pinakapangit na mangyayari ay kung sakaling magkaroon ngà ng ilang nanangí sa paggawà, na bunğa ng masamang turóng natanggap natin, ó sa

ó pulutong, ay sa lugál na tayo'y magkaroon ng mġa pagaabalá at pagkakamalí tungkol sa nagagawá ng bawà't isá, ang mabuti pa'y gumawá na tayong lahat, at ang magiging bunġa'y maukol sa kala-hatán.

Ganyan, bawà't tao'y maghahandog sa pagsasamahán ng kaniyang mġa lakás na maibibigay, samantalang ang bunġa ng paggawá'y hindi nakasasapat sa lahat; at ang bawà't isa'y kukuha ng lahat niyang kailanġanín, maliban lamang, at ito'y dapat pakaunawáin, sa mġa bagay na hindi pa saganà, alinsunod sa mġa pangyayari.

Hosé.—Sandali muna, Bago ang iba pa, ay nararapat mong ipaliwanag sa akin kung anó ang kahulugán ng pangunġusap na *pagkakaisá*; sapagka't naihiwatig mo, na dapat maghari ang lubos na pagkakaisá ng lahat ng tao, at ako, pará matantó mong tunay, ay talagang hindi nakakaunawá noon.

Horhe.—Sa halimbawá, sa inyong magának, ang lahat ng kinikita ninyo, ng inyong mġa kapatid, ng inyong asawa, ng inyong mġa anák, ay pawá ninyong naiuukol sa inyong lahat din. Lahat kayóy nagsisikain ng ganap, at kapag walang sapat pará sa inyong lahat, lahat kayóy nagdadálitá sa tigkakauntí. Ngayon, kung ang isa sa inyo'y mawalán ng gáwain ó magkasakit ay masamá rin pará sa lahat, sapagka't isang katotohanan, na ang hindi gumagawá sa inyo'y kumakain ding tulad ng ibá, at ang isang may sakit ay lalò pang pinagkakagugulan ng marami. Sa ganitong paraán, ang nangyayari sa inyong magának, sa lugál na agawin ang tinapay sa bibig ng isa't isa, ay sinisikap ninyó ang pagtutuwanġan, sapagka't ang kaginhawahan ng isa'y kaginhawahan din ng lahat, at ang kasamá'y gayó't gayón din. Sa ganitong ayos, napaparam ang pagtataniman at pag-ingitan, samantalang lumulusog ang magandang pagsasamahán, na kailan ma'y hindi umiiral sa alin mang magának na bahábahagí ang mġa pagkabuhay.

Ito ang tinatawag na *pagkakaisá*. Ang layon ngā'y maisagawá sa katauhan ang maayos na pagsasamaháng naghahari sa isang magának, na binubuó ng mġa taong masintahin sa katotohanan.

Hosé.—Napagunawá ko na. Ngayo'y pagbalikan natin ang bagay. Ipagtapat mo sa akin, kung ikaw ay *komunista* ó *kolektibista*.

Horhe.—Ako pò'y *komunista*. Sapagka't kung makikipagkaibigan din lamang, ay mahalagá ang ganap kay sa pakalálalahatí. Ang *kolektibismo*'y may iniwan pang mġa binhi ng pagpapanġagáw at pagtataniman. At mayroon pa. Kung ang bawà't isa'y magpapakabuhay

totoó'y nabanggit mo ang mġa bagaybagay na mahahalagá pará sa akin. Akálain mong si Rosina ko'y isang babayi na ngayon, pagka't nakatagpó naman ng isang binatá na sa kanya'y ninirog nguni't gaya rin ng dati mong pagkatalos, kami'y mahihirap. Nangangailangan kaming bumili ng mġa kasangkapang gamit ng tao sa pagtulog, ng kaunting pananamit at saká ng kaunting pamimilak, upang ang aking manugang ay maipagbukás ng isang maliít na pagawáan ukol sa magsususi, pagka't kung mangyayari'y malisan na sanang biglá ang naturang panginoón na sa kanya'y umiimbí, at nang sa hinaharap ay makatikim siya rito ng kaunting pakinabang pará sa kanyang mġa anák. Nguni't ni siya ni akó, ay walang salapí, ni marami, ni kauntí. Akó'y mapauutang ng aking panginoón, at saká ko siyá pagbayaran ng sa untiuntí. Datapuwa't ¿madalumat mo? Nang ako'y makipag-usap na ukol dito, sa aking panginoón, akó'y tinugón nitó, na iyan, anyá'y, isang kawanggawá na tinutungkol ng kaniyang anák; at gayón ngā, ito'y naparoon sa amin, at gayón na lamang ang pagkabighani niya kay Rosina nang ito'y makita; bago nagpalaló, na dí umanó'y mayroón ngā siyang mġa kasangkapang nalalaán pará sa kanino mang nangangailangan; kayá, kung si Rosina raw sana'y maáring makapagsadyá sa kaniyang bahay... ¡At saká po nalarawan sa kaniyang mġa matá ang mġa sinimpáng kauntí ko na tulóy ipagdilím ng matá at ikapanganib ..! ¡Oh! kung si Rosina ko'y... ¡Bah! Bayáan na ngā natin ang mġa kabalbalang iyan...

Akó'y matandá na at natatalós ko na ang mundóng ito ay walang puri. Dátapuwa't ito'y hindi magagamit na katuwiran upang tayo'y maging kuhilá naman... Kayá't ang sabihin mo sa aki'y ¿tunay ngā ba, ó hindi na inaadhiká ninyong kunin ang mġa kayamanan ó pagaari sa mġa nagtatamasa ngayong ilan?

Horhe.—¡Kay tapang! iyan ang ibig kong itanong ninyó. Kapag ibig ninyong makabatid ng anó mang bagay ukol sa suliranin ng mġa dukhá ay huwág kayóng magtatanong sa mġa ginoó, at ililigaw kayó sa katotohanan, pagka't walang sisirá sa kanila ring sarisarili. Kung ibig ninyong matantó kung anó ang linalayon ng mġa sosyalista, ay itanong ninyó sa mġa kasama ko, ó sa akin; nguni't huwág magkakamalíng magtanong sa ating kura, ó kay ginoóng Antonio. Mahanġa'y kung makakausap kayó ng ating kura, ukol sa bagay na ito, ay itanong ninyó sa kaniya, kung bakit kahit kayó'y gumagawá ay masamá rin ang inyong kinakain, at siyang walang ginagawá sa araw-araw, maliban sa buklatbuklatin ang kaniyang dásalan, ay kumakain siya ng

masasarap na ulam at ng mga matatabang inahing manok, sa piling ng kaniyang mga pamangkin. Itanong ninyo kung bakit siya'y laging kaututang dilà ng mga ginoó, at kung kayá lamang makipagkita dito sa atin ay kung kailan lamang mayroong hinihiní. Itanong ninyo sa kaniya, kung bakit laging ibinibigay ang matuwid sa mga ginoó at sa mga may kapangyarihan, at bakit sa lugal na agawin nila ang tinapay sa inyong bibig—na anila'y alangalang sa kaluluwa ng mga patáy—ay hindi sila magpatulo ng pawis upang makatulong sa mga buháy at nang hindi nabubuhay sa pawis at pagod ng ibá. Tungkol naman kay ginoóng Antonio, iyang binatang mabulas, na nagaral at ngayó'y nagaaksayá lamang ng panahon sa mga inuman ng kapé at sa pakikipagdaldalan sa Ayuntamiento, ay sabihin ninyo na mahanga'y tinatapos na niya ang pagbubulakbol, at nang mapagukulan naman ng kaunting panahon ang pagaaral ng kung anó ang paggawá at karukhaán, sa lugal ng pagaabalá niya sa ating pamumuhay.

Hosé.—Sa bagay na iya'y mayroón kang matuwid; nguni't pagbalikan natin ang itinatanong ko sa iyo: ¿tunay bagá na inadhiká ninyong agawin ang mga pagaari sa filang mayayaman?

Horhe.—Hindi pò; hindi namin adhiká ang umagaw ng anó man; dátapuwá't ibig naming kunin ang mga pagaari sa mga ginoó, ang mga kayamanan sa mga nagtatamasa, upang iukol sa kapakinabangan ng lahat. Pag nagkagayon, walang kukunin ang bayan sa kanino man, kundí ang lahat ng arí'y mapapasa lahat.

Hosé.—¿Bakit naman? Sa makatuwid bagá'y ating lahat ang mga pagaari ng mga ginoó?

Horhe.—Siya pong totoó; mga pagaari natin at sa lahat. ¿Sino ang nagbigay sa kanila ng mga pagaaring yaón? Anóng kanilang matuwid na ariin at ankinín pa hangga ngayon ang naturang mga pagaari?

Hosé.—Sa pagka't nangamana sa kanilang mga ninunò.

Horhe.—¿At sino ang nagbigay sa kanilang mga ninunò ng mga pagaaring iyan na kanilang tinatamasa? ¿At sa páano! Inangkín ng ilang mga malalakas at lalóng mapapalad ang lahat ng bagay, saká pinagawang pilit ang ibang tao pará sa kanilang ikabubusog; at hindi nagkasiyang mabúhay sa pagsasamahán, nanglupig at hanggang nahulog sa karukhaán ang malaking bahagi ng kanilang mga kapanahón, iniwan sa mga anak at sa anak ng kanilang mga anak ang mga pagaari't kayamanan na kanilang inankín, pinapagdusa ang katauhan ngayon na maging alipin ng kanilang mga inapó; na ang mga ito'y pawang nanganghinà naman sa katamaran at sa bala

Hosé.—Kung gayón, ikaw ay *sosialista*. Batid ko na. Nguni't ¿anóng ibig sabihin ng mga tinatawag na *komunista* at *kolektibista*?

Horhe.—Ang mga *komunista* at *kolektibista'y* pawang mga *socialista*. Sila'y may iba't ibang panuntunang ibig matupad, kapag ang mga pagaari'y nápatungo na sa lahat. Kung inyong naaalala, tila akó'y nakapagulat na sa inyo ng kaunti ukol sa bagay na ito. Ang mga *kolektibista'y* may palagay na ang bawá't manggagawá, ó sa táhasang sabi, bawá't kapisanan ng mga manggagawá ay nararapat magari ng mga pangulong bagay at mga kasangkapan sa paggawá, at ang bawá't isa'y maging may-arí ng bunga ng kanilang nagawá. Samantalang nabubuhay, siya ang bahaláng maggugol ó magingat ng kaniyang naimpok, tangi lamang kung pupuhunanin sa ibang mga manggagawá. At kung mamatay, sakaling nakapagimpok, ang naimpok na ito'y mapapatungo sa kapisanan ó sa kalahatán. Ang mga anak nila'y walang salang may mga lakas din sa paggawá, gayon din sa paglasap ng mga bungang ito. Kung ang mga anak na natura'y pagmamanahin pa, ay isa nang landas iyan upang mápabalik ang bagong pagsasamahán sa dating pagtatanngitan at dí pagpapantay-pantay ng mga tao. Tungkol sa mga pagtuturò, sa pagaalagá sa mga batá, sa mga matatandá ó mga salantá sa paggawá; sa mga daán, tubig, pagiilaw at kalinisang-bayan, at sa mga bagaybagay na dapat magampanán, alangalang sa kapakinabangan ng lahat, ang bawá't ka pisanan ng mga manggagawá'y maguukol ng isang halagá upang maitapat sa mga taong magsisitupad ng gayóng mga gawain.

Ang mga *komunista'y* sa dako pa roón. Sinasabi nila na upang mapasulong na mabuti ang pagsasamahán, kinakailangan, na ang mga tao'y magmahalan at magpalagay ang tulad sa isang magának sa loob ng bahay. Yayamang ang mga pagaari'y nararapat nápatungo sa lahat, at upang makapagpaghawa ang mga mákina, maparami ang bilang ng bunga ng paggawá, ay dapat gampanín sa pamamagitan ng tulong ng mga malalaking kapisanan ng mga manggagawá; at, yayamang, upang masamantalá ang mga pagbabagong singáw ng lupa at mga himig ng hangin, upang magawá ang lalóng mabubuti't inaalaláng mainam na paraán sa bawá't pook, at sa isang dakó, upang mailagan ang mga pagpapanagawán at pagtataniman ng mga bayán-bayán, at nang malunasan ang mga pagdagsá ng mga tao sa mga pook na mahusáyhusáy, ay mahigpit na kailangan ang lubos na *pagkakaisá* ng lahat ng tao sa buóng mundo; sapagka't ang isa pa'y napakahirap tuntunín sa bunga ng paggawá ang bahaging nauukol sa gayong tao

Nang mġa nagdaang taon, ito'y naging kaugalian na. Sukat nang matawag kang *sosialista*, upang ikaw'y pagusigin at pagtaniman ng mġa ginoó. Minamabuti pa nila ang isang laksang nanatay ng tao kay sa isang *sosialista*. Subali, gaya na ngā ng nasabi ko sa inyo, nang makita ng mġa ginoó at ibig mangaging ginoó, na ang *sosialismo'y* sumusulong at namumulat na ang mġa matá ng bayan, kahit anong hadlang ang kanilang gawing mġa paguusig at mġa pagpalibhasá, ay naisip nila ang pangangailangang guluhin ang suliranin, upand-ing sila'y makalinlang na mabuti; marami sa kanila ang nangagsisi-pagpanggap na sila'y *sosialista* rin, sapagka't sila ma'y nagmimithi ng kaginhawahan ng bayan, at sapagka't natatalos nilang lubos ang pangangailangang *mabawasan* ang kaimbihan. Nang una'y ipinaglalaban nila, na, ang suliraning pinaguusapan, ó kayá, ang suliranin tungkol sa kaimbihan at mġa samang ibinubunga nitó, ay hindi dinaranas. Ngayong ang sosialismo'y nakapaninindig na ng kanilang mġa balahibo, ay saká naman nangagpaparirala na sosialista raw silang lahat na nagaaral ng naturang suliranin, gaya ng maitatawag sa isa riyang medikong nagaral tungkol sa mġa sakit ng katawan, na hindi dahil sa nasang makagalang ang paggamot, kundi lalong mapatagal ang sakit, hanga't maaari.

Kayá ngā't sa mġa republikano, mġa makahari, mġa hukóm, mġa pulés, at sa lahat na ng luwal, ay makakasumpóng kayó ng mġa taong nagsisipagpanggap na *sosialista*, at ang kanilang *sosialismo'y* natutunġod sa paghutok, ó sa pagpapahalal ng mġa diputado, sa pamamagitan ng mġa pangakong hindi maásahan, pagpilitan man.

Sa mġa sinunġaling na *sosialistang* ito'y mayroon din namang mapupuló na nagaakalang mabuti ang kanilang ginagawá; nguni't ĩanong kailangan? Kung sa pagaakalà ng isa na siya'y gumagawá ng magaling, ay papatayin naman kayó ng palò, marahil ay walá kayóng aagapan, kundi maagaw sa kaniyang mġa kamay ang pamalò, sapagka't sa pagagaw na ito, ang mġa tika ninyó'y mailagan lamang na huwag makapangbasag ng inyong ulo.

Kayá ngā't kapag may isa riyang nagpaparanghiyá sa inyo na siya'y *sosialista*, itanong ninyo agad kung siya'y sangayong mawalá ang mġa pagmamay-arí ng tao, kayá, sa isang salitá, kung ibig niyang maalisán ang mġa ginoó ng lahat nilang kayamanan, upang maipabiyayá sa lahat. Kung tumugon ng pagsangayon, siya'y inyong pakayakaping mahigpit, at kung hindi, ay pakailagan namang tulad sa isang kaaway.

nang maibigang gawin, ng walang kabalibalino sa ibá, maliban sa kanilang sarili, at ngayo'y ibig pa manding umastá, sa pamamagitan ng lakas, ng gaya rin ng ginawá ng kanilang mġa ninunò, na kapag nagkataó'y walang salang ipanglulumó natin... ĩIto kayá'y wastó sa palagay ninyó?

Hosé.—Kung tayo'y inagawan sa pamagitan ng lakas, ay hindi. Subali, sinasabi ng mġa ginoó, na ang mġa yaman nila'y pawang bunga ng kanilang pawis; kayá't sa palagay ko'y hindi nararapat namang kunin sa isa ang bunga ng pinagpaguran nitó.

Horhe.—ĩNa naman! Ang lahat ng hindi gumagawá't ni kailan ma'y nakágawá't kung sumabi'y lagi na lamang sa ngalan ng paggawá.

Sabihin ngā ninyó sa akin, kung paanong pagsibol at kung sino ang lumalang ng lupá, ng mġa metal, ng úling na bató at ibá pang gananitó. Maging Diyos ó maging kalikasán man ang lumikhá ng mġa ito, ang totoó'y kinamulatan na natin dito sa mundó ang lahat ng iyan, kayá't nararapat din namang pakinabangan ng lahat. ĩAnong inyong masasabi, sakaling maging pagaari nila ang hanġin at ito'y mapasakanila na, walang mātira sa atin, kundi kaunting simoy na lamang, at kahit ng lalò pang masasal, saká pabayaran sa atin ng atin ding mġa pagod at pawis? Subali, ang kaibhan lamang ng lupá sa hanġin, ay ang pagkakatuklas ng paraán upang yao'y maankin ó masarili at mapagbahabahagi nila, samantala ang hanġi'y hindi; nguni't pagnagkataong sila'y nakatuklas ng paraán, ay sapilitang gagawin din nila sa hanġin kung anó ang kanilang mġa ginawá sa lupá.

Hosé.—Siyang totoó, sa ganang aki'y iyan ang ganap na matuwid, ang lupá at lahat ng mġa bagaybagay na dí ginawá nino man, ay nauukol pará sa lahat... Nguni't sa isang dako, hindi naman lahatlahat ay yaringyari na nilang nakuha.

Horhe.—Tunay; totoong marami na ang nagawá ng tao, at dito'y maisususog pa natin na ang lupanglupá na'y hindi magkakahalagá ng gaano kung hindi nagawá ang pagtibag ng mġa bundukin at ito'y napagpagalan. Kung gayon, sa daán nang katuwira'y dapat maukol sa mġa nagsipagpagal. Dátapuwá't ang sagutin ninyó sa aki'y kung anong himalá't nasa kamay ngayon ang mġa iyan ng mġa nagkakamot lamang ng tiyan, na, ni sa tanang búhay nila'y walang masabi na nagawang anó man?

Hosé.—Sinasabi nḡ mḡa ginoó na ang kanilang mḡa ninunò raw ay namuhunan nḡ pagal at pagiimpok.

Horhe.—Sa katuwirang iya'y tila marikit pang sabihin na natuto ang kanilang mḡa ninunong magpagawà nḡ walang bayad, na gaya rin nḡ inaasal nila ngayon. Maliwanag na itinuturò nḡ Kasaysayan na ang mḡa kapalagayan sa mḡa manggagawà'y talagang kaimbimbí, walang pagbabago, gaya rin nḡ sa ngayon, na ang taong dí kumakatas sa pawis nḡ kaniyang kapuwà, ay hindi lamang dí nakapagtitipid sa pamumuhay niya, kundí, ni makuhang makapagtakip sa kaniyang gútom at pangangailanḡa'y, dí pa mangyari.

Unawain ninyó ang mḡa halimbawang ating namamalas; lahat nḡ ibinubunḡa nḡ walang tigil na pagpupunyagí nḡ mḡa manggagawà'y tignan, kundí nahuhulog sa mḡa kamay nḡ mḡa panginoón na walang ginagawà, liban sa maturang magtanód lamang.

Ipalagay nating nakabili ngayon, sa kaunting salapí ang isang tuso, nḡ isang lupaing malawak at masukal; nagpautos nḡ mḡa taong sukat makahawan at makapagaalagà sa naturang lupa, at salamat kung ang mḡa taong ito'y mabigyan nḡ katamtamang ipagpapawing gútom, samantalang siya'y papasiálpasiál sa siyudad. Pagkaraan nḡ ilang taón, ang naturang basal na lupa'y naging isang hálamanán at sa ganito'y umaani nḡ nakasangdaang higit sa pinuhunan. Ang mḡa anak nḡ may ari, na magmamana nḡ yamang ito, ay mangangalandakan, na yao'y kanilang tinatamasa, alang sa pawis na iginugol nḡ kanilang amá, at ang mḡa anak niyong tunay na gumawà at nagtiis maghawan, nagtanim sa nasabing lupa, ay magpapatuloy pa ring walang sala sa paggawà at pagtitiis. Sa bagay na ito, ¿anó ang inyong masasabi?

Hosé.—Ah... kung tunay ang wikà mo, na nangyari sa mundo ang halimbawang namamalas ngayon, ay walà akóng masasabi kundí: maliwanag na walang yamang nararapat maukol sa mḡa nagmamamay-ari.

Horhe.—Daragdagan ko pa. Sa sandaling ito'y ibig kong magpalagay naman nḡ kahì't anong bagay na makakasangayon sa mḡa ginoó. Ipalagay natin na ang mḡa may-ari (propietario) ay pawang anak nḡ mḡa taong masisipag at maimpukin, at ang mḡa manggagawà'y pawang anak naman nḡ mḡa tamad at walang tuós maggugol. Marahil ay malabis na ang sinabi ko, nḡunit hindi kailanḡan; at ang magkagayon man, ay ¿maipalalagay na kayang wastò at maayos ang pagsasamahan ngayon nḡ mḡa tao? Kung kayó'y gumagawà at akó'y nagbubulakbol, nararapat akóng papagdusahin sa aking katamaran;

ko ang mḡa kahúkahulugán nḡ mḡa pangungusap na ito, at kung anó naman kayóng tunay?

Horhe.—¡Ah! tumpak pò; nakagawa kayó nḡ magaling sa inyong pagtatanong niyan, sapagka't ang mḡa pangungusap ay totoóng kailanḡan upang magkatalusang mabuti nḡ bawà't ibig sabihin nḡ isa't isa. Ang hindi pagkaunawà noón, ay nagiging dahil nḡ mḡa pagkakamali.

Dapat nḡa ninyong matalastas na ang tinatawag na mḡa *sosialista'y* yaóng may mḡa pananalig, na ang kaimbihán ay siyang kaunaunahang sanhi nḡ lahat nḡ samà sa pagsasamahán nḡ mḡa tao, at hangang hindi napapawi ito, ay hindi rin naman mapaparam ang kamangmanḡán, ang pangaalipin, ang pagtatanḡitanḡi sa pamamayan, ang pagkalugmok sa kahalayan nḡ mḡa babayi at ibang mḡa sakít na nakabubulok sa bayan sa lalóng nakapanglulumóng kalagayan, bagama't ang mḡa ito'y hindi pa rin maipapantay halos sa mḡa karukhaang nagbubuhay sa naturang kaimbihán. Ang mḡa *sosialista'y* nananalig na ang sanhi nḡ kaimbihán, ay buhat sa pangyayari na ang lupa at lahat nḡ mḡa pangulong bagay, gaya nḡ mḡa mákina at mḡa kasangkapan sa paggawà, ay hawak nḡ ilang katao, na siyang may hawak nḡ búhay at kamatayan nḡ mḡa anak-pawis. Ang ilang kataong naturan ay walang humpáy sa kanilang lagáy na pakikitungali at pakikipangagaw, hindi lamang sa mḡa manggagawang walang kaanonó mang pagaari, kundí sa kanikanila rin, upang makahigit ó makakuha sa isa't isa nḡ pagaari. Ang mḡa *sosialista'y* nananalig na kapag nawalà ang pagmamay-ari nḡ tao, ó ang sanhi, ay mawawalà rin agad ang kaimbihán, ó ang bunḡa. Ang pagmamay-aríng ito ay maáari at nararapat mawalà, sapagka't ang bunḡa nḡ paggawà at ang pamamahagi nḡ kayamanan, ay nararapat mabatay sa bawà't kabuhayan ngayon nḡ tao, na walang anó mang lilingunin sa tinatawag na mḡa karapatang nátamó, ó kayà, sa mḡa kaloob na tanḡing kapangyarihang itinututol nḡ mḡa ginoó ngayon, sa katuwirang ang kanilang mḡa ninunó'y lalóng malalakas ó lalóng mapapalad, ó lalóng mḡa tuso, ó lalóng mḡa banal at masisipag na higit sa ibá.

Gayon nḡa, tandaán ninyong mabuti; tinatawag na mḡa *sosialista* ang lahat nḡ nagaadhikà na ang mḡa kayamana'y mapasalihat nḡ tao, at nagnanasà rin namang mawalà ang mḡa may-ari at mḡa manggagawà, mḡa mayayaman ó mḡa mahihirap, mḡa panginoón ó mḡa alagad.

inabangang matatamó, upang maitakuwil ang layon n̄g himagsikan, ay kanilang ipinangaral ang *landas n̄g matuwid*, ang m̄ga halalan, ang pagtulong sa m̄ga pangkatin, na dí umanó'y m̄ga kapanalig din, at sa ganitong pamamaraa'y nangagkamit sila n̄g luklokan sa piling n̄g m̄ga burgés, at n̄gayó'y ipinalalagay pang m̄ga ulól ang lahat n̄g nagtataguyod n̄g naturang layon. Marami rin naman sa kanila ang nagnanasà n̄g himagsikan; n̄guni't samantala'y... ibig nila munang managing diputado.

Kapag may nagpahayag sa inyo na ang himagsika'y hindi kailangan, ó kayá'y nanguupat lamang na maghalal n̄g m̄ga diputado, ó pōga kagawad-panglahat, ó kayá'y n̄g pakikianib sa alin mang pangkatin n̄g m̄ga burges; kung ang nagsasalitá'y isang kasama at gaya rin ninyong nagtitigis n̄g pawis, ay pagsikapang mapaliwanagan ang kaniyang isip; n̄guni't kung siya'y isang burgés, ay ipalagay naman ninyong isang tunay na kaaway, at kayó'y magpatuloy sa inyong layunin.

Itigil natin muna ang salitaan. At sakâ na pò tayo magusap n̄g lalòng mahabâhabâ tungkol sa bagay na pinaguusapan. Hangang sa muling pagkikita.

Hosé.—Hangang sa mulí, at akó'y ganap na nasisiyahang loob, sapagka't naipaliwanag mo sa akin ang maraming bagay; at n̄gayong maliwanagan na akó, marahil, ay hindi na mangyayari sa akin ang kaparis n̄g dati. Hangang sa muling pagkikita.

II

Horhé.—Hintay ka muna. Yamang kitá'y nagkakapulóng din n̄gayon, nang dí tayo magkahiwalay n̄g tuyô ang m̄ga lalamunan ay uminom katá muna n̄g kauntí, at samantala'y magtatanong pa akó sa iyo n̄g ilang bagay.

Ang lahat n̄g m̄ga ipinaliwanag mo sa akin ay napagunawa ko na..., mámaya'y pagbubulaybulayin ko, at sakâ akó'y magpapakatibay n̄g pananalig sa sarili. Dátapuwâ't hindi mo naiulat sa akin halos ang m̄ga kahulugán n̄g m̄ga maseselan na pangun̄gusap na malimit kong marinig, kapag ang napaguusapa'y ang bagay na iyan. Yaó'y nakagugulong lubhâ sa aking úlo, palibhasà'y hindi ko nababatid. Sa halimbawâ, narinig ko riyan na kayó'y m̄ga *komunista, sosyalista, internasionalista, kolektibista, anarkista*, at ibá pa. ¡Maáari bang matalós

n̄guni't ang dí nararapat, ang aking m̄ga anák na mangyayaring lumabas na masisipag na manggagawâ, ay magpakamatay pa sa kapagalan at matatay sa gutom, upang buhayin ó bigyang búhay lamang ang inyong m̄ga anák sa kasaganàan at paglililiwaliw.

Hosé.—Iya'y m̄ga bagay na dí ko makatuwiran sa iyo; subali'y na sa m̄ga ginoó rin ang madlâng yama't pagaari, kayá't sa malao't madali'y nararapat din nating pasalamatán sila, sapagka't kung hindi sa kanila'y hindi tayo mabubuhay.

Horhe.—Oo pò; na sa kanila n̄gang kamáy ang madlâng yama't pagaari, sapagka't ang m̄ga ito'y pawâ nilang natamó sa pamamagitan n̄g panggagahis, at naragdagan sa pamamagitan naman n̄g pagnanakaw nila sa bun̄ga n̄g pawis n̄g m̄ga mahihirap. N̄guni't sa ganito ring paraán maiiwan nilá ang lahat n̄g iyan.

Hanga n̄gayon, ang m̄ga tao sa sangdaigdigan, ay walang tahán nâ pakikidigmâ sa kanilang kapuwâ tao, pinagsikapan n̄g m̄ga ginoó na matuklasan kung páano ang pagagaw n̄g tinapay sa bibig n̄g may bibig, at sakâ ginawâ n̄g bawâ't isa ang lahat n̄g paraáng magagawâ upanding ang kanilang kapuwâ'y maging alipin nila na parang hayop. Dátapuwâ't panahon na n̄gayon upang mawakasán ang lahat n̄g iyan. Walâ tayong napapalâ sa digmâan kundí bagkus nasasadlak ang katauhan sa kaimbihán, pagkabusabos, pagkakasala, at pagkakaroon n̄g m̄ga mahahalay na babayi at ibá pang m̄ga pagkasawing pinamumuhunan n̄g dugô na tinatawag na m̄ga digmâa't paghihimagsik. Subali, kung sa lugal nang digmâa'y papagtibayin nata ang tinatawag na pagmamahalan at pagdaramayán n̄g bawâ't tao sa kapuwâ tao, ay walang pagsala na dí daglîng mapaparan ang kasamán, mawawala na ang m̄ga tan̄gitangî't pagbubukodbukod—samantalá ang isa'y nananaganà, ang ibá namaa'y nananalat—at ang mangyayari'y pakakahangarin n̄g bawâ't isa ang ikapapagaling nâ lahat.

Labis kong natatalos na kinagawián na ngâ n̄g m̄ga mayayaman ang magutós at mabuhay n̄g walang kagawâgawâ, at kapag ang sulirani'y nauukol sa ikapagbabagong búhay n̄g tao ay totoóng mailap ang kanilang m̄ga katawan. Matiyagan natin ang sinasabi nila. Kung ang kanilang ipakikilala, kahi't sa mabuting paraán ó pagtakot, ay isang payo, na ang higantiyan at pagtataasan n̄g uri'y hindi nararapat maghari sa m̄ga tao at ang lahat ay nararapat gumawâ, ay napakainam; n̄guni't kung hindi ganito, kundí bagkus ang nasà'y ipagpatuloy pa ngâ ang pananandat nila sa bun̄ga n̄g panggagahis at pagnanakaw n̄g kanilang m̄ga ninunò, ay ¡lalòng napakainam at madali

pang lutasín! Sa lakas nila kinamkam ang lahat ng yama't pagaari, ay sa lakas din natin makukuha sa kanila ang lahat ng ito. Kapag ang mga mahihirap ay nagkakaisa, sila ang napakalakas sa lahat.

Hosé.—Subali, kung walâ nang mayayamang ginoó ¿sa páano tayo mabubuhay? Sino ang magbibigay sa atin ng mga gagawín?

Horhe.—¡Waring balintunâ! ¿Sa páano? Sa arawaraw, kíta nang dalawa ninyong mga matá, na kayóng lahat ang nagaararo, kayó ang nagtatanim, gumaga pas, naghihimay at nagdadalá ng bigas sa mga magbibigas; kayó ang gumagawâ ng alak, ng langis, ng keso, at sakâ ngayó'y ¿inyo pang naitatanong kung sa páano tayo mabubuhay kung waláng mga mayayamang ginoó? Ang itanong pa ninyong mabuti'y kung sa páano sila mabubuhay, kung walâ tayong mga tungak na manggagawâ sa bukid at sa kabayanan, na sa kanila'y bumubuhay, bumibihis at... nagaalagâ ng mga anak na dalaga upang mapagaliwán nila.

Kanikaninâ lamang ay ibig ninyong magpasalamat sa kanila, pagka't aniyo'y sila ang nagbibigay sa inyo ng pagkabuhay. Dî бага ninyó alam na sila ang nagpapasasâ sa bunga ng inyong pagod at ang bawâ't tinapay na kanilang ngingalot ay inaagaw lamang nila sa inyong mga anak? ¿Na ang bawâ't paghahandog ó alay sa kanilang mga sinisintang babayi'y katimbang ng ating kasalatán, gútom, ginaw, at ng pagkalugmok sa kahalayan ng ating mga babayi?

¿Anóng nagagawâ ng mga ginoó? Walâ. Sapagka't lahat ng kanilang tinatamasa ay pawang nagbuhat lamang sa pawis ng mga manggagawâ.

Subukin ninyong mawalâ búkas ang mga magbubukíd, waláng makagawâ sa lupâ, at kundí, sila unauna ang mamamatay; kapag nawalâ ang mga sapatero, ay waláng gagawâ ng mga sapatos; kapag nawalâ ang mga anluwagi, ay waláng gagawâ ng mga bahay, at kapag ganyan ng ganyan ang mangyayari sa bawâ't balanğay ó hanay ng hanap-buhay ng mga anak-pawis, ay mapipigil na waláng sala ang pagyari ó paggawâ ng bawâ't bagay, at sa ganito, ang lahat ng tao'y maaántala at mananalat sa kanilang mga kailanganin.

Nguni't ¿anóng inyong ipaghihirap, sakaling mangalipol ang mga ginoó? Para ring nangalipol ang mga balang.

Hosé.—Oo, ngâ't totoóng maliwanag iyan; tayo ang gumagawâ ng lahat; nguni't páano ang pagtatanim ko ng halaman, kung walâ akóng lupâ, ni hayop, ni mga binhí? Sinasabi ko sa iyo na walâ tayong

kaniyang kalayàan. Ang mga panggibâ, mga pangmina, mga bomba at mga panunog, ay pawang panghadlang sa mga kawal. Tayo'y hindi mananalanging mabuti, alalaón bagâ'y magamit na kalasag sa bagay na iyan. Dati nang alam na ang himagsikan ay hindi nakukuha sa mga binasbasang tubig at mga panalangin.

Unawain ninyó, sa isang dakó, na ang mga dukhá'y siyang pinakamarami sa lahat, at kung matatalos ng mga ito ang mga kapakinabangán sa sosyalismo, ay táhasang masasabi na waláng lakas na sino man, sa mundó, na makapipilit sa kanilang manatili sa kalagayang tulad sa ngayon. Tantuín ninyó na ang mga dukhá'y yaóng gumagawâ at nakayayari ng lahat. Kasakdala'y isang bahagi na lamang sa kanila ang tumigil sa paggawâ, ay waláng salang dî magkakaroon ng mga pagaagawang-buhay at panghihinâ ang kalakarán, na waláng makalulunas kundí himagsikan. Tantuín pa ninyó, na ang mga kawal ay pawang mahihirap din, na napipilit lamang ng tungkulin upang maniktik at maging mamamatay ng tunay nilang mga kapatid; sa bahagiyâ pang pagkaunawâ ng mga banal na layunin, ay pilit nang magigiliw at makakatulong ng palihím sa mga unang sandali, at sa hulí'y háyagan nang katulong ng bayan. Sa gayo'y mawiwikâ ninyó tulóy sa sarili, na ang himagsikan palá'y hindi lubhâng napakahirap, gaya ng kung binabantâ pa lamang.

Nararapat matalang lagí sa isip na ang himagsika'y lubós na kailangan; nararapat humandang lagí sa pagganap at lumaán sa anó mang mangyayari...; huwág magalinlangan na ang bagay na pinaguusapa'y dî mangyayari, sa kusain at hindi man.

Hosé.—Akó'y nananalig na may matuwid ka sa iyong sinasabi. Dátapuwâ't mayroón din namang nagpaparirala na ang himagsikan ay waláng saysay, at ang lahat ng bagay ay tulad din sa mga bungang nahihinog na kusâ. ¿Anó kayâ naman ang maisasagot mo rito?

Horhe.—Dapat pò ninyong matalos na buhat pa nang lumagálaganap ang sosyalismo, at ang mga burgés, ó ang mga ginoó'y magkaroon ng takót sa bagay na ito, ang lahat ng paraáng makababago ng lakad at makadadayâ sa bayan ay siya na nilang pinakaisip. Lahat, patí ng mga hari..., mandi'y nagpapanggap nang mga sosyalista. Maipauubayâ ko na sa inyong pagkukuró, kung anó kayang uri ng sosyalismo ang malilikhá ng mga ito. Sa sinapupunan man ng aming pagsasamahán, sa kasawiáng palad, ay mayroón ding nangagsilabas na mga taksil, na dahil sa mga hibong naipanglamuyot sa kanila ng mga burgés, at mga sarili pang kapak-

Isang maayos na landas na ang nabuksan at nadaraanán. Nang mġa kararaáng taón lamang, kapag iniaaral ang sosyalismo, kami'y ipinalalagay diyang mġa mangmáng, mġa ulól ó mġa matatabil; dá-tapuwa't nġayó'y laganap na ang layuning iyan sa marami, at ang mġa dukháng datidati'y nagtitiis sa kahirapan ó kung nakapagbabalikuwat sa mġa lunas nġ kasamán, na nanatay ó silasila'y nagpapatayan, dahil sa mġa ginoó; nġayon, ang buóng mundó'y kumikilos na, sila'y nangagkakaisa. At naghihimagsik, alangalang sa layuning makalayà sa mġa panginoón at sa mġa pámahalaán, at dí na umaasa, kundí sa kanilang sariling mġa lakas na lamang, sapagka't sa wakas, ay kanila nang natantó na ang lahat nġ mġa kakamping pinamumunúan nġ mġa ginoó'y pawàng mġa kaaway rin.

Pagsikapan natin ang pagpapalaganap sa mġa sandalíng itong napanahanon; magsamasama tayong lahat na nakakaunawa nġ súliranin; pagalabin natin ang apóy sa gitná nġ bayang manggagawá, samantalahin natin ang lahat nilang dí kasiyaháng loob, mġa kilusán, at mġa kaguluhan; magbigay tayo nġ isang matinding palò yaong mabilis at waláng takottakót, at madalíng madalíng lalagpak sa lupà ang nangagpapalalang mġa gusaling-burgés. At siyang pagkatayó nġ kaharián nġ kalayáan at nġ ganap na kaginhawahan.

Hosé.—Magaling; nġuni't huwág nating malilimot ang isang bagay bago gawín ang anó man. Ang pagkuha nġ mġa kayamanan sa mġa ginoó ay madalíng sabihin; subali't may mġa kawal, mġa pulés, *guardia civil*. Nġayong nagugunità ko ang mġa ito, akó'y pinanglalamigán nġ takót sa mġa tanikalà at sa bilangúan; ang mġa kanyón nila'y ginawá ukol sa bagay na iyan, upang maipagtangol ang mġa ginoó, at hindi sa anó pa man.

Horhe.—Iya'y talastas na, kaibigan kong mang Hosé, na ang mġa pulés at ang hukbó ay upanding makatanikalà sa bayan, at nang mapapanatag ang katahimikan nġ muġa ginoó; dátapuwa't kung sila'y mayroón mang mġa baríl at kanyón, ay hindi nangangahulugán na ang himagsikan ay gaganapin nġ walà tayong kaanóanó man sa kamay. Totoóng bihasá tayong mamaríl, at sa pamamagitan nġ mġa agap at liksí ay mapagsisikapan natin ang ikapananagumpay. At sakà may pulburá, may dinamita at ibá pang bagay na nunutok, mġa bagay na panunog at ibá pang mġa kagamitán, na kung sa mġa kamay nġ pámahalaán ay nagagamit na panali sa bayan sa kaalipnán, sa mġa kamay nġ bayan naman ay magagamit na pangtuklas nġ

magagawá. Sa kagipita'y pilit pasusupil din tayo sa kapangyarihan nġ mġa panginoón.

Horhe.—Nġuni't tayo pò kayà'y nagkakawatatan, mang Hosé, ó hindi? Tila ang bagay na iya'y naiulat ko na kanina; talagang huhubarán natin ang mġa panginoón nġ lahat nġ kailangán sa paggawá't pamumuhay, na gaya nġ lupà, mġa kasangkapan, mġa binhi't ibá pang bagay.

Labis kong nababatid na samantalá ang lupà't mġa kasangkapan sa paggawá'y nasa sa kamay nġ mġa panginoón, ang mġa manggagawá'y laging masusupil at dí makatitighaw sa pananalat, kundí bagkus lalóng mababaón sa pagkaalipin. Kayà ngà't italà ninyong mabuti sa alaala, na ang kaunaunahan nating gagawing paraán, ay ang alisan nġ mġa yama't pagaari ang mġa ginoó, at kapag dí gayon, ay dí maayos ang sangkatauhan.

Hosé.—May matuwid ka; iyan nġa'y naiulat mo na sa akin. Dátapuwa't ¿páano naman ang ibig mo? Ang mġa bagay na iya'y bagong-bago sa akin, at dí ko mapaghulòhulò. Akó'y paliwanagan mo pa kung páano ang ibig ninyó sa pagaayos. Ang mġa yama'y ating sasamsamin sa mġa ginoó, nġayó'y ¿pàanong ating gagawin diyan? ¿hindi ba natin pagbabahagibahagin ang nauukol sa bawá't isa?

Horhe.—Hindi pò; dapat pa nġa ninyong mabatid, na sakaling may maringan kayóng magsalitá na ang aming linalayo'y ang pakikibahagi, na ang ibig nami'y makihatì sa yaman nġ sa gayo't ganitong paraán, ay asahan ninyó na ang taong yaón na inyong kinaringan, ay isang taong mangmang ó isang matakaw.

Hosé.—Kung gayo'y ¿páano ang ating gagawin? Walà akóng nawawatatan diyan.

Horhe.—Walà pò namang kahirapang watasin; ang adhikà pò nami'y iukol pará sa lahat ang lahat nġ yaman at pagaari.

Sa ganitong simulàin kami nagsimulà: na ang lahat ay nararapat gumawá at ang lahat ay nararapat guminhawa. Sa mundó'y hindi mabubuhay ang tao, kung waláng gagawá ó kikilos; kayà, sakali't ang isang tuso'y nagpapalaki lamang nġ tiyan, ay sapagka't nabubuhay naman sa pawis nġ ibá, at sa ganitong pangyayari'y totoóng masamá at makasasamá pa. Dapat unawàin, na ang sinambit kong *lahat ay nararapat gumawá*, ay nauukol lamang doón sa malalakas at makagagawá.

Ang mġa lumpó, mġa mahihinà, mġa matatanda, ay nararapat pakanin ó bigyang búhay nġ katauhan, pagka't isang kawanggawá

ó gawâng pagpapakatao ang mahabag at huwág batahín sa hirap ang isang tao ng kapuwà tao; at sakâ ang lahat ay magsisitandâ, magsisihinâ ó maáring maging salantâ rin balang araw, na kung páano ang mangyayari sa atin ay gayón din ang sa ating mga anák.

Kayâ, kung inyong mapaglilimilimi, ay maliwanag ninyong mababati na ang lahat ng kayamanan, ó ang lahat ng bagay na kagamitan ng tao, ay nahahati sa dalawang bahagi. Ang isang bahagi'y iyang nauukol sa mga lupà, mga mákina at ibá pang mga kagamitan sa paggawâ, gaya ng bakal, ng kahoy, ng mga bató, ng mga sasakyán atb.; ang lahat ngáng ito'y totoóng kailangan sa paggawâ at dapat maukol parâ sa kalahatan, upang magamit na gaya ng mga kasangkapan ó bagay sa paggawâ. Tungkol sa kung páano ang mainam na paraán sa paggawâ, ay sakâ natin malalaman. Nguni't ang magaling ay gumawâ sa pamamagitan ng tulongtulong, pagka't sa ganito'y kakaunti ang pagal at marami pa ang magagawâ; halos ay totohanan nang maituturing na ang ganitong paraán sa paggawâ'y maiibigan sa boong mundó, palibhasâ'y ang pagiisa ng isang tao sa paggawâ ó ang pagkakatiwalagan ng mga manggagawâ'y nakapag-udyok tulóy na katakutan nila ang tulong na maibibigay ng isang mákina, na nakababawas ng pagod sa kaparaanáng magaan at kawiliwili; at sakâ, palibhasâ, kapag walâ nang pagbabaka si pamumuhay ang mga tao, sa makatuwid bagá, gaya ng mga aso't pusà, ang mga tao'y lubhâ ngáng magagalak sa sinapupunan ng pagkakaisa at sa pagpapalaganap ng mga paggawâng tulongtulong. Walang taong dí naghahanḡad ng kagaanan sa paggawâ, kahit na ibigin niya ang gawâng pamumukuran, kahit saáng lugal at sa páano mang paraán. Ang pinakabuod nitó'y walâ nang mabubuhay sa katamaran upang umalipin sa ibá, pagka't ito'y hindi na mangyayari, sa dahilang kapag natatantó rin lamang ng bawâ't isa ang kanilang matuwid sa paggawâ, sino ma'y dí na mahahalinang pabusabos pa.

Ang ikalawang bahagi'y nauukol sa mga bagay na tiyak at kagamitan ng tao, gaya ng pagkain, pananamit at pamamahay. Ang lahat ng mga bagay na ito'y nararapat sanang mápatunḡo agadagad sa kalahatan at mapaghatihatì ng sa katamtaman, hangang sa bagong pagaani at hangang sa ang mga pagawâ'y makagawâ ng mga bagong yari. Ang lahat ng mga bagay na ito na mangyayari, pagkatapos ng himagsikan, ka pag walâ nang nátirang mga tamad na panginoón, na nabubuhay sa pagod ng mga manggagawâng dayukdok sa gútom, ay baba hagin, susog sa kaibigán ng mga manggagawâ sa bawat bayan.

Walâ ngáng ibang nararapat at maasahan, gaya ng magisip tayong mga manggagawâ ukol sa ating mga pagkabuhay. Tayo'y magsimulâ muna sa ating kapisanan, at sa ating mga kahanap-buhay, na lubhâ nating nangakikilala, at pagkatapos, ay makipagkaisâ tayo sa mga manggagawâ sa ibang bayan at ibang mga hanap-buhay, hindi lamang sa Italia, kundí sa buong mundó; sapagka't ang lahat ng tao'y pawang magkakapatid, at ang kanilang adhikâ'y nagkakahulugan ng pag-iibigan at pagtuwangán ng isa't isa. Hindi pô kayâ gayón din, sa palagay ninyó?

Hosé.—Akó'y nakukuha mo na. Nguni't sa mga manglalasing, magnanakaw at masamang tao, páano ang pagpaparusa?

Horhe.—Ang una kong maisasagot sa inyo ay ito. Kapag walâ nang kaimbihán at kamangmangán, ang lahat ng yao'y mapaparam na rin. Nguni't kasakdala'y magkaroon man ng mangísángisâ, ¿ay dahil kayâ rito mangangailangan tayo ng pámahalaán at ng mga pulés. ¿Tayo pô kayâ'y kulang pang maglagay ng guhit sa sino mang hindi magpitagan sa ibá? Hindi natin sila pipiitin, gaya ng pagpaparusa ngayon sa mga salarín at walâ mang sala; nguni't ilalagay natin ang mga ito sa mga kapalagayang hindi mapapanḡanib, at gagawin natin ang mga paraáng ikapagbabalik sa mainam na landasin.

Hosé.—Gayon ngâ; kapag naganap na ang sosyalismo, ang lahat ay masisiyahan at maliligaya, at pawang mapapawi na ang mga kaimbihán, pagtataniman, panibughán, pagkalugmok sa kahalayan ng mga babayi, mga digmaan at kalinsilán.

Horhe.—Aywan ko pô, kung hangang saán ang maábot na ligaya ng katauhan; nguni't akó'y umaasa na tayo'y mabubuhay ng lalóng mabuti kay sa dati, magiisip tayo ng paraáng ikahuhusay at ikabubunsod na lalò sa pagkasulong. At ang mga kagalinga'y dí na mauukol, gaya ngayon, sa kapakinangán ng filan at sa pananalat ng marami, kundí sa kapakinabangán na ng lahat.

Hosé.—¿Kahimanawari! Nguni't ¿kailan pa kayâ mangyayari iyan? Akó'y matandâ na; ngayong nauunawaan kong ang mundó'y hindi magpapatuloy ng tulad sa ngayon, akó'y namamanglaw na mamatay ng hindi ko nasasilip ang isang araw man lamang ng katarungan.

Horhe.—¿Kung kailan pa? Ito ang hindi ko masabi sa inyo. Iyan pô 'y nasa sa atin din; kung gaanó ang pagsisikap nating mabuksan ang mga matâ ng marami, ay lalóng mapapadalí ang pagsapit ng araw na yaón.

siya'y palakaring magisa at huwág sisindakin sa mga pagkadapâ at pagkatisod na karaniwan.

Hosé.—Siya ngâ; nguni't upang makalakad ang batâ ay nangangailangan muna ng lakas ang mga hitâ, ó kung dilî kayâ'y nararapat munang manatili sa mga bisig ng Inâ.

Horhe.—Siya póng totoó; nguni't ang mga pámahalaá'y hindi maihahambing sa isang Ina, sapagka't ang mga yaó'y hindi nakapagpapaghawa ni nakapagbibigay lakas sa isang bayan. Napakatumbalik. Ang lahat ng mga pagkasulong ng tao ay natutupad halos sa tuwî-tuwî na, kahî't sa ilalim ng bigat ng mga pámahalaán. Walang ginagawí ang mga ito kundí batasín ang lahat ng inaakalang kailangan at niloob, kung minsan, ng karamihan, bago hahalûan ng mga diwáng pananakóp ó pangangalakal. May mga bayang nangunguna at dilî sa pagkasulong; subalî, sa alin mang panahon ng kabihasnán, kahî't na ng sa unanguna pa, ang maititingín ng isang bayan sa tunay na mga karapatán at kabuhayan niya ay dí magagawâ ng alin mang pámahalaáng nangangasiwa sa kaniyâ.

Inaakalâ ninyó, alinsunod sa masid ko, na ang pámahalaá'y binubuó ng mga taong matatalino at may mga kayâ. Ito po'y walang katotohanan, sapagka't ang totoó, lahat ng pámahalaán ay binubuó, sa tiyakan, ó sa pamamagitan ng mga kinatawán, ng mga lalóng mapipilak. At kasakdala'y gaya na ng inyong pagkatalos. ¿Sa akalâ ba ninyó, ang mga taong matatalino ay magpapakabait, dahil sa hawak nilang kapangyarihan? Yaóng lalóng may mga kayâ ay napagigitnâ ngâ sa bayan, ginagamit ang dunong sa ikagagaling ng bayan at lagìng alinsunod sa mga kasiglahán nito. Nguni't kapag sila'y na sa pámahalaán na; kapag dí na nila naaalumana ang mga kailanganín ng bayan; kapag naáantala na sila sa mga bunga ng polítika, ó kayâ'y sa imbot nilang maipagtangol na ang kapangyarihan, higit sa mga karapatán at tunay na kailangan ng pagsasamahán; kapag sila'y naging mangagahasâ na, sa kakulangan ng sariling siglá at kagandahang loob; kapag sila'y natagtag na sa hanay ng kasiglahan at sila'y napalipat sa bilang ng mga taong may katanġian, upang makapaglagdá ng mga batás ó kautusán tungkol sa mga bagay na dí man nila natatalos nang bago sila mangagkatungkol; ang lalóng mabubutit may ganap na kayang naturan, ay magiiba na ng uri, sa pagaakalang sila'y matataás, at kung makaalaala man sa bayan, ay kung may pinipita na lamang dito at kinakailangan.

Kung hangad ng mga ito na gumawâ sa pamamagitan ng tulongtulong at ang mga magagawâ'y maukol din parâ sa lahat, ay lalóng mabuti: sa makatuwid, ay pagsisikapang mataya ang lahat ng magagawâ, upanding masagutan ang kailanganín ng lahat, gayón din ng sa mga paggamit ó pangangailangan, upanding makabuhay ng ganap sa lahat ang madlang mayayari.

Kung dilî kayâ'y isaalangalang naman ang mga sukat magawâ ng bawâ't isa, upanding mabilang ang kabuuán ng bagay at halagâ ng nagawâ nila. Ito'y isang pagtayang napakaselan; kayâ't maituturing tulóy na hindi sukat mangyari; dátapuwâ't ang ibig sabihin nitó, kapag nakita na ang kapinsalaan sa pagbaba hagi sa mga kaniyahan, ay pakakaibigin nang maluwas sa loob ang adhikang parâ sa lahat.

Alin mang paraán ang ibigin, ay totoóng ayos na ang mga unang bagay na kailanganín ng tao, gaya ng tinapay, ng mga bahay, tubig, atb., ay mápasakamay ng lahat, upang maging malayâ sa bilang ng magagawâ ang lahat ng tao. Sa anó't páano man ang magalinging pagaayos, ang mga pagmamanahá'y hindi na maparíral, sapagka't hindi wastó na sa pagsilang ng isang tao'y mamulat sa kasaganán, at ang iba nama'y sa gútom at sákit; na ang isa'y ipanganak sa kayamanan, at ang ibâ nama'y sa karalitaán, at ang kasakdela'y pairalin ang pakanâ na ang bawâ't isa'y makapangyariha't may-ari ng lahat ng kaniyang pinagpagalan, na, sa makatuwid, ay mangyayaring makapagtupid sa kaniyang sarili, subalî, pagkamatay niya, ang lahat niyang tinipid ay nararapat ding maukol parâ sa lahat.

Ang lahat ng batâ'y nararapat papagaralin at paturûan, sa pamamagitan ng gugol ng lahat, upanding mahikap ang ikalalagó ng katalinuhan at kakayahán ng mga ito. Kapag nawalâ ang bagay na ito'y walâ ring katarungan at pagpapantay pantay; walang salang dí malalabag ang simulain ng katuwiran ng bawâ't isa sa mga kasangkapan ng paggawâ; pagka't ang pagkatuto, ang lakas ng katawa't paguugali, ay pawang kasangkapan ngâ ng paggawâ, at ang *ibigay lamang sa lahat ang lupâ at mga mákina*, ay bagay na dí sapat, kundí rin lamang mapagsisikap na ang lahat ay mápaanyó sa isang kalagayang sukat nang makapangasiwa sa naturang mga lupâ, mákina atb.

Tungkol sa mga babayi'y hindi ko ibig magsalitâ, sapagka't sa ganang amin, ang babayi'y nararapat ding mapapantay sa mga lalaki; at kapag ang nananalaytay sa aming mga dilâ'y ang salitang tao, ang pakahulugan nami'y isang katawang tao, at dí na tinitingnan kung ano pa ang kaniyang pagkatao.

Hosé.—Gayon ma'y mayroón ding isang bagay. Kunin sa mġa ginoó ang mġa pagaari na kanilang ninakaw at ginagá sa kawawang mġa tao, ay magaling; dátapuwá't kung ang isang ginoó, sa pamamagitan ng kaniyang sikap at pagiimpok, ay nangyaring nakapagtipon ng salapi, bago nakabilí ng isang lupaín ó kayá nakapagbukas ng isang tindahan, ¿sa páanong pagmamatuwid ninyó makukuha ang mġa bagay na iyan, mġa bagay na bungang tunay ng kaniyang pawis?

Horhe.—Ang bagay na ito'y totoóng napakaselan, sapagka't kung sa sariling batak ng butó, sa bungang sarili ng pawis, samantalang ganyan na ang pagsakal sa atin ng mġa mamumuhunan at ng pámahalaán, ay dí makapagtitipid ó, maka pagiimpok ang sino man; katu-naya'y marahil ang sarili na rin ninyong kalagayan: na kung ilan púng taón na kayóng walang humpay sa paghahanap-buhay ay ganyan at ganyan din ang inyong anyó, dukhá at dukhá rin, ka paris din ng dati. At saká, nasabi ko na ngá sa inyo na ang lahat ng tao'y may karapatan sa mġa pinakapanġulong bagay sa pamumuhay, gayon din sa mġa kasangkapang kailanġan natin sa paggawá; kayá't kung ang isang tao'y may isang lupaín, samantalang ito nama'y pinanġangasiwáan at ginagawán ng sarili niyang mġa bisig ay lubos siyang makapagti-tipid, at makapaggagawad sa kaniya ng mġa kailanġanín gaya ng mġa *guano* at ibá pang mangyayaring pakinabanġan sa lupa. Totoó ngáng kailanġan na ang lahat ng magagawa ó bungang pawis ng mġa tao'y maukol pará sa lahat; dátapuwá't upang maganap ang bagay na ito'y walá nang kailanġang pilitin pa ang sino man, sapagka't *ang tunay na ring adhika sa lahat; dátapuwá't upang maganap ang bagay na ito'y walá nang kailanġang pilitin pa ang sino man, sapagka't* ang tunay na ring adhika sa ikatutubos* ang siyang makapaguudyok sa mġa tao ng gáwáng panglahat. Sa pamamagitan ng mġa pagaari't paggawáng panglahat ay lubháng mapapaayos tayo kay sa gumawá ng magisa, lalò na't kung isasaalangalang natin ang naibibigay na tulong ng mġa bagong tuklas na mákina, ay lumalabas na ang mġa paggawáng pag-isa ó pamumukuran ay lubháng napakahirap at walang saysay.

Hosé.—¡Ah! ¡Ang mġa mákina! ¡Kung mangyayari'y dapat pa ngáng pagsunugín! Ang mġa mákina ay siyang sumasalot sa mġa bisig at siyang umaagaw sa mġa gagawin ng mġa dukhá. Dito lamang sa kabukiran ay mangyayari nang makaasa. bawá't pagdatal ng isang mákina, ay isang pagbabawas na sa aming mġa kíta, isang malaking pagbabawas na rin sa bilang naming mġa magsasaká, at ang masawí ritong manġabawas, ay walang salang dí patutunġo na lamang sa

magsamantalá rin at pang maisagawá agad ang socialismo. Huwag makinig sa anó mang pangakò, kunin agad ang mġa kayamanan, ang mġa bahay, ang mġa lupa at mġa págawáan. Ang magsalitá ng sa repúblika'y dapat ipalagay at kilanlín na parang kaaway, at kung hindi'y muling mangyayari ang katulad ng sa 59 at 60.

Kakaunti ang halagá ng mġa salitá, anaki; nguni't sa pamamagitan ng salitá, kayá nila nabibirò at nadadayá ang bayan.

Hosé.—May katuwiran ka; kung makáilan na ngá tayong mangaulól. kailanġang pakabuksan nating mabuti ang mġa matá, nang hindi tayo mangaulit.

Nguni't kinakailanġan ding magkaroón ng isang pámahalaán. Kung walá nang isang makapaguutos ¿sa páano lalakad ang mġa bagayba-gay?

Horhe.—¿At bakit sila ang maguutos sa atin? ¿at tayo pò ba'y hindi makapagaayos ng alinsunod sa ating mġa pagkabuhay?

Kailan man, ang isang naguutos ay nagiimbot ukol sa kaniyang kaluwagán at pagkabuhay, at maging sa kamangmanġan man ó sa kasamán, ay nakapagtataksil din sa bayan. Ang kapangyarihan ay naka pagpapahamak sa lalóng mababait. Saká, kinakailanġan na ang mġa tao'y huwág nang matulad sa isang kawan ng mġa tupa, at nang sila'y makapagisíp at magkadamdamin sa pamamagitan ng kanilang mġa dangal at lakas. Iyan ang pangunahin naming matuwid, kayá dí namin ibig na kami'y pagutusán pa. Ang paguutos ng isa ay nakapagtuturò sa ibá ng pagmamasunurin, kayá't kasakdala'y magkaroon tayo ng isang mabuting pámahalaán, ito'y lalóng magiging magahasá at lalóng pasláng kay sa isang pamahalaáng masamá; sa loob ng kaniyang pamamahala, ó ng mġa sumusunod na kahalili niya ay tila napakagaán pang hagkisín ang kalagayan ng bayan kay sa mabawi ang bungang natutuklasan noón, na siyang ikabubuhay na mulí ng mġa pagtatangítangí at pangaalipin.

Upang maturùn ang bayan ng ukol sa kalayáan at paggamit ng kaniyang mġa karapatán, kailanġang siya'y bayáang magisa, bayáan siyang managot ng kaniyang gáwain, maging sa mabuti't maging sa masamá. Walang salang may magagawáng masamá ang iba, at marahil ay napakalimit pa, dátapuwá't sa mġa hirap na daranasin ay matatantó ng bayan na siya'y nagkamali, at sa ganito'y magpapani-bagong landas, gayóng ang nagagawang masamá ng isang bayang pabayá ay walá ni sa ikasanglibong bahagi ng sa lalóng mabuting pámahalaán. Upang matutong lumakad ang isang batá, kailanġang

ang mapapanatili ang bayan sa kamangmanġan at pagkaalipin, gaya nġ sa kasalukuyan. Kapag sa repúblika'y hindi masusunod ang mġa malí nilang pita, ay bahalà na ang lakas na kanilang hawak upang magpausad sa lahat.

Kayà nġa't walà nang lunas maliban sa isa: kunin sa mġa ginoó ang mġa pag-aari, upang ibigay na lahat sa bayan. Kapag natatantó nġ bayan na ang lahat na'y kaniya, at nasa kaniya nang pananagot ang hingil sa kaayusan, alangalang sa ika papanatag niya, makikita ninyó't siya'y matututong gumamit nġ kayamanan at gayón din nġ sa pagiimpok.

Hosé.—¡Mangyari pa! Dátapuwà't hindi aláam nġ mġa magbubukíd ang tunay na kahulugan nġ repúblika, na tulad bagá nġ iyong paliwanag. Totoóng napakalayo nġayon ko lamang napagunawà na yaóng tinatawag naming repúblika ay walang ibá, kundí ang sosialismong sinasabi mo. ¿Nġuni't hindi kayà tayo makapagpapatuloy sa pamamagitan nġ repúblika? ¡Walang halaga ang pamagat! Ang kailanġa'y maganap ang mġa bagay kung páano ang nararapat.

Hosé.—Tamà ang inyong sinasabi; nġuni't may malaki pong panġanib. Kung ang baya'y maniwala nġ maniwala na ang repúblika ay isang bagay na magaling pará sa kaniya, pagdatíng nġ araw na siya'y dí na makabatá at gumawà nġ himagsikan, ang mġa republikano'y dalidaling magagalak sa pagtuturing na: kayó'y makapananahimik na sa inyong mġa dampà, at isipin ninyó nġayon ang paghahalal nġ mġa diputado, sapagka't siyang makaáayos nġ lahat.

Ang bayang mapaniwalaín, na gaya nġ dati, ay magsasálong nġ mġa baríl at magkakasiya na lamang sa mġa awitan, tugtugan at paggagalak. Samantalang lahat nġ mġa ginoó nama'y magrerepublikano; pipilitin, sa pakunuwarí, ang kanilang pusó'y maging arí nġ bayan; mamimigay nġ kaunting salapí, nġ kaunting alak at gagawa nġ mġa pagdiriwang; magbabayad nġ mabutíbutí sa mġa manggagawà, at sila'y pahahalal na manġaging diputado, upang mapasakanila rin ang kapangyarihan. Sa kabilà nitó, sa untiuntí, babayaang maparam ang siguwá, saká maghahandà nġ mġa lakas na pangtanikalà sa bayan, at darating ang araw na magsisisi ito; sapagka't siya'y nakapagbuhos nġ dugó pará sa ibá, samantala ang kaniyang pamumuhay ay masahol pa kay sa dati.

Sapagka't maminsanminsang ang baya'y naghihimagsik at nagtatagumpay naman, kailanġang sa mġa sumandalíng ito'y matutong

pagkamatay nġ gútom sa ibang lupalop. Sa siyudad ay lalò pang masahol, marahil. Subali, kung walà iyang mġa mákina, walang salang dí manġanġailangan nġ maraming bisig ang mġa ginoó, at sa ganito'y may malaking kagaanán ang ating pamumuhay.

Horhe.—May matuwid kayó, mang Hosé, sa inyong pananalig na ang mġa mákina'y isa sa mġa sanhi nġ kaimbihán at pagkamahal nġ mġa gagawin; dátapuwà't ito'y nangyayari, sa dahilang ang mġa mákina'y nasa sa kamay pa nġ mġa ginoó. Kung ang mġa mákina'y mápasa kamay na nġ mġa manggagawà, ay ibá naman ang mangyayari: ang mġa mákina ay siyang pinakamalaking bagay na makapagpapaginhawa sa katauhan. Para na ninyong nakita, ang mġa mákina'y pipihit ó makayayari nġ napakabilis pará sa ating lahat. Sa pamamagitan nġ mġa mákina, ang tao'y hindi na manġanġailangang gumawà pa nġ maraming oras upang matugunan ang kaniyang mġa kailanġanín, at dí na siya masisikil sa mġa gawang mabibigat na lubhâng nakauubos nġ katutubong lakas nġ tao. Kung ang mġa mákina'y magamit sa lahat nġ págawàan at pawang mang sa kamay nġ lahat, ay maaluwán nating magagampanan sa kaunting oras lamang nġ paggawà, mabilis, malinis at kaayaaya ang lahat nġ kailanġanín nġ tao, at ang lahat nġ tao ó ang bawà't manggagawà'y magkakapanahong magaral, magpaunlad nġ pakikikapuwà, sa isang salita'y mabubuhay at lalasap nġ lahat nġ bagay na natutuklasan nġ dunong at nġ kabihasan. Kayà, nġa, unawain ninyong mabuti, na hindi nararapat at dí kailanġang iwasak ang mġa mákina, kundí ang marikit ay ariin natin ang mġa ito. At saká, huwág ninyong makaligtaán: ipagtatangol nġ mġa ginoó ang kanilang mġa mákina, ó sa lalóng maliwanag na salitá, talagang ang mġa ginoó'y magtatatangol sa kanilang mġa mákina laban sa sino mang may hanġad na lumansag, gaya nġ magagawà nila sa bawà't magnasang kumuha nġ mġa yaón; sa makatuwid ay gayón din ang mangyayari. Kayà't maituturing na isang kabanġawan ang paglansag sa lugal na kunin ang mġa mákina. ¿Mapagpapahamakan ba ninyó kayang patayin ang mġa pananím at iwasak ang mġa bahay, na kung sa lugal nitó'y makaisip tayo nġ lalóng magaling na paraang ipagiging sa lahat? Marahil ay hindi. Kayà, gayón din naman ang nararapat asalin sa mġa mákina, sapagka't kung ang mġa mákina, sa kamay nġ mġa panginoón, ay kaimbihán at pangbubusabos, sa ating mġa kamay naman ay ibá, kayamanan at ganap na paglayà nġ lahat.

Hosé.—Nġuni't upang magampanán ang adhikang ito, ay kailanġang gumawà tayong lahat nġ buong kusà, ¿hindi ba?

Horhe.—Oo, pò.

Hosé.—¿At kung mayroong ibig mabuhay ng walang kagawagawâ? Ang gawâing nakapapagod ay napakahirap, at ang gawâing ito'y talagang tinatanggihan patí ng mga aso.

Horhe.—Pinagkakamalan ninyó ang pagsasamahan ngayon ng mga tao sa pagkatapos ng ganap na himagsikan. Aniyó'y ang gawâing nakapapagod, ay tinatanggihan patí ng mga aso. ¿Nguni't makatagal ba kayó sa isang araw na walang gawang kaanoanó man?

Hosé.—Akó'y hindi, sapagka't pinagkaugalian ko na ang magpatigis ng pawis, at kapag walâ akóng magawang anó man, ang asa mo ba'y nararamíhan na akó ng kamay; dátapuwâ, marami rin naman ang nakatagal sa buong maghapon sa mga barikan, at nagsusugal ô nagpapainít lamang ng araw sa mga lansangán...

Horhe.—Sa ngayó'y tunay; nguni't pagkatapos ng himagsikan ó pagbabagong ayos ng katauhan ay dí na mangyayari, at ito'y maipaliliwanag ko sa inyo kung bakit. Ang paggawâ ngayó'y tootóng napakahirap, hindi wastó ang pagbabayad sa manggagawâ at sila'y alimura pa. Ang mga nagpapatulò ngayon ng pawis ay dapat mamatay sa kapagalan, mamatay sa gútom, pagka't ang kapalagayán nila'y parang hayop. Ang isang manggagawâ'y walang kapagapagasa, liban sa kaniyang natatalos na kahahantungang ampunang-bahay, kung dili kayá'y sa bilangúan. Hindi makatinging mabuti sa kaniyang mga anak, walang malasap na kaligayahan sa búhay, kundí ang dumanas ng lalò't lalóng kadustaán. Nguni't ang hindi gumagawâ, ang dí natitigisan ng isang patak mang pawis sa paggawâ, ay siyang lumalasp ng lahat na kaginhawahan, at siya pang tinitingalâ 't iginagalang; lahat ng kapurihán, lahat ng kaaliwán ay pará sa kaniya. Sa kapuwâ mga manggagawâ na ri'y nangyayari: na kung sino ang hindi gumagawâ ng gaanóng kabigat, ay siyang sumasahod ng malakílakí at siya pang kinagigiliwan. Kung gayó'y ¿anóng ipagtataka ninyo na manghinawâ at tamarín ang tao sa paggawâ.

Dátapuwâ, kapag ang paggawâ'y naisalig sa kaparaanang maayos at kaayaaya, sa lalóng madalíng panahon, sa tulong na maidudulot ng mga mákina; kapag nalirip ng mga manggagawâ na sila'y gumagawâ sa kapakinabangán ng lahat, sa kaniyang anak at sa ibá pang mga tao; kapag ang paggawâ'y nagkaroon na ng katuturán na siyang ipagkakapuri sa madlá, at ang dí paggawâ ó pagpapalaki ng tiyan ng

Horhe.—Gayón ngâ ang sinasabi ng mga republikano, na buhat sa ganitong mga matuwid. Sa repúblika, anilá, ang mga diputadong naglalagdâ ng mga kautusán, ay pawang halal ng bayan; kayá't kung ang bayan ay dí nasisiyahan sa kanila, ay naghahalal naman ng ibá, at sa gayóng paraá'y naayos ang lahat; sapagka't ang mga mahihirap ay siyang pinakamaraming bumubuô ng bayan, sa makatuwid, ay sila ang nakapaguutos. Dátapuwâ't ang totoo, ang nangyayari'y lubháng kaibá. Ang mga mahihirap, palibhasá'y mahihirap ngâ, na may kamangmangán at pagkamapaniwalaín, ay naghahalal alinsunod sa kaibigán ng mga kura at ng kanilang mga panginoón, at gayón ngâ ang nangyayari, hangang sa mátamó ng mga tusong yaón ang kasarínlán sa pamumuhay at ang iniaatas ng maliwanag na pagiimbot tungkol sa sarili nilang pagkabuhay.

Kung tayong dalawa'y nagkapalad na makapaghanap buhay ng malakílakí at maganap ang ating pagkatuto, ay maáaring magkaroon tayo ng ganap na kayá upang matangkilik ang ating pamumuhay at gayón din ng lakas na maipaghihigantí laban sa mga mayari; nguni't sa bayang manggagawâ ay hindi makaáasa, samantalang ganyan ang kaniyang anyô. Ang halala'y dí maitutulad sa himagsikan, na ang isang matapang at matalinong lalaki, ay nakakatimbang ng sangdaáng matatakutín, at nakahihikayat pa ng marami, na kung sa kanikanilang sarili lamang ay dí makakaisip na maglabán. Sa harap ng halalan ay ibá. Dito'y mahalagá ang bilang, at samantalang nariyan ang mga kura, mga panginoón at pámahalaán, ang bilang na iya'y sa mga kura, na siyang nakaáalam sa impierno at paraiso; sa mga panginoón, na nagbibigay ó umaagaw ng tinapay sa bala na, at sa pámahalaán, na may lakas ng mga pulés upang maipanindak at mga katungkulan upang maipanggahasa.

Sa isang salitâ, hanga ngayon, ang pinakamalaking bahagi ng mga manghahalal ay pawang mga marálitâ, at gayón ma'y ¿anóng ginagawâ nila kung naghahalalan? ¿inihahalal kayá ang kapuwâ nilang mahihirap na nagnanasang magtanggol, at nakatatalos ng kanilang mga lihim sa pamumuhay?

Hosé.—Iya'y talastas na ng lahat. Nagtatanong sila sa panginoón kung kanino boboto, at siya namang ginaganap, sapagka't kung hindi gayón, sila'y mangapapalayas.

Horhe.—Nakita na ninyó. ¿Anong inyong maántay sa halalangbayan na ginaganap ngayon? Ipadadala ng bayan ang mga ginoó sa Kapulungan, at ang mga ginoóng ito'y siya namang nakaáalam up-

naramdam ko, akó'y matandâ na. Maligaya kayóng mġa kabatâan na makakamalas nġ maligayang panahon.

Horhe.—Dahandahan kayó, matandang kaibigan. Pinagkakamalan ninyó ang *repúblika* sa himagsikang panglahat; at sa makatatalos nġ inyong ibig sabihin ay mayroón kayóng lubos na matuwid. Nġuni't namamali kayó nġ pagbibigkas, sapagka't ang repúblika'y hindi nagkakahulugan nġ gaya nġ inyong pagkatalos. Itanim ninyó sa alaala, na ang repúblika ay isang pámahalaán na gaya rin nġ sa ngayon, maliban sa lugal nġ hari ay presidente, ó kung walâ nito, ay buóng namamahala ang mġa ministro. Kapag walang hari, ang pámahalaán ay tinatawag na repúblika, kahi't siya magkaroon nġ mġa inkisision, mġa pahirap, mġa pangaalipin. Kung sa kabilâ nitó'y ibigin ninyó ang repúblika, gaya nġ ibig nilang gawin sa Italia, sa pagaalis nġ hari ay maidaragdag ninyó ang sumusunod: na ang dalawang kapulungan, ay maging isa lamang, ito'y ang sa mġa diputado.

At walâ na, sapagka't ang ibá pa, gaya sa halimbawâ, nġ pagaalis nġ mġa kawal, pagbabawas nġ mġa pasaning-bayan, pagkakaroon nġ maraming páraralan, pagtatankilik sa mġa mahihirap, ay pawang mġa pangakong napapakó, kung hindi ibig nġ mġa diputado. Tungkol sa mangangakó'y hindi kailangang ito'y maging republikano, sapagka't ngayon man, kapag pinakapipita nġ mġa kandidato na sila'y mangahalal, ay ipinangangakó ang lahat, at kapag nangahalal na, makita ka man, ay walâ nang máalaala.

Bukod sa roó'y pawang bungangâ lamang, samantalang may mayayaman at mġa mahihirap, ay talagang nasa paguutós ang mayayaman. Maging repúblika ó kaharián man, kung ang pátakara'y mababatay sa mġa pagmamay-ari nġ tao, ay walang maiiba sa pagsasamahán, kundí yaón at yaón din. Ang mġa pagpangagaw ay siyang makapaghahari tungkol sa mġa kalakal; ang mġa pagaari'y mahuhulog sa filang kamay; ang mġa mákina'y maipapalit sa maraming manggagawâ, at ang bayang mahirap ay gaya nġ nabangit ko na sa inyo, na mamátay nġ gútom ó manghihingi nġ limós.

At sakâ, subók na natin. Marami nang Repúblika ang namalas, at gayón din ang nakikita pa, na masasabing walâ ni anó mang nagagawang kagalingan sa bayan.

Hosé.—¡Aba't anóng narinig ko sa iyo! jat ang paniniwalâ ko pa naman sa repúblika'y ang dapat nating asaling pagpapantaypantay nġ lahat!

isang tao'y pangdirihan nġ kapuwâ tao, gaya nġ pangngilag sa mġa tiktik at manganganlong, ay sakâ ninyó isumbat sa akin kung sino pa ang mangangahas na lumayó sa ikalulugod at ipagiging dapat nġ sarili sa madlá, upang ma buhay sa di pagkilos, na totoóng nakasisira nġ katawan, maging sa paguugali?

Ngayon man, matangi sa ilan, lahat nġ tao'y nangngilag sa hanapbuhay na paniniktik. Nġuni't kapag pinasukan ang hamak na hanapbuhay na ito, ay pinagkakakitaan nġ marami kay sa magbungkal nġ lupâ, at sa kaunti ó walâ mang gawang marami, ay páano't páano ma'y tinatangilik nġ pamahalaán. Subali't mġa tungkuling nakahihiyâ, walang puri, mġa tandâ nġ pagyurak sa kalinisan nġ ugali, at sapagka't walang ibinubunga kundí pahirap at kasaman, kayâ ini-ibig pang makapupô halos nġ buóng mundó ang karukhaán bago ang kawalan nġ puri. Tunay ngâ't mayroong mġa nġuni, mġa taong marurupok ang pusó, at parang walang kaluluwa, na minamabuti pa ang pamumuhay walang-puri; dátapuwâ't ang sulirani'y na sa pagpili sa kawalang-puri at sa karukhaán. ¿Nġuni't sino kayâ ang sawing palad na magkakamalng magalingin pa ang pamumuhay walang-puri, gayong kung magpapatulò nġ pawis ó gagawâ'y makakaang kagalingan nġ lahat at siya'y kalulugdan pa nġ madlá? Kapag yao'y nangyari ay maipalalagay nang isang kaululan, pagka't nalalabag sa katinuan nġ bawâ't tao.

Huwag kayong magalinlangan, huwag; ang pagkapoot nġ madlá laban sa mġa tamad ay tunay na di mawawalâ't siyang firal, pagka't ang paggawâ'y siyang pinakapangulong kailangan nġ mġa tao ó nġ pagsasamahán nġ mġa ito, sapagka't ang taong tamad ay di lamang makasisira sa lahat nġ bumubuhay sa kaniya, na di man niya natutuwangan nġ anó man, kundí makagigibâ pa sa kawiliwiling bagong pagsasamahan nġ mġa tao, siya ang magiging kaluluwa nġ isang pangkatin nġ mġa budhing magpapalamig sa pagdaramayan nġ lahat, upang mapabalik tayong muli sa pinagdaanan. Ang mġa pagpipisan pisan ó kapisana'y gaya rin nġ mġa tao: umiibig at gumagalang sa lahat nġ inaakalang mapapakinabangan, at humahamak at namumuhí sa lahat nġ inaakalâ namang makasasamá. Maaring mangadayâ at kapalâ'y madadayâ ngâ silang malimit; dátapuwâ't sa bagay nating na paguusapa'y di na mangyayaring mapamali, sapagka't totoóng napakaliwanag, na ang taong di gumagawâ'y kumakain at umiinom sa dugó nġ ibá, at dahil dito'y nakasasamá sa lahat.

Kayo'y magtipontipon sa isang kapisanan upang masubok ang gáwàing panglahat, na ang magiging bunga nitó'y babahagin sa lahat ng pataspatas; sa mga mahihinà't walang kayà'y magdadalang habag kayó, nguni't sa isang may kayà na ayaw gumawà't nagpaanod lamang, ay walang sala namang di kayó maiinis; at sa gayo'y marahil maiiwan ninyó ang paggawà ó mapipilitan kayóng gumawà ng masukal sa inyong dibdib. Ganito rin ang mangyayari sa malaking pagsasamahán ng mga tao, sapagka't pakailan ma'y talagang nakasaasamà ang matapang na katamaran ng kahit sino.

At sakà, sa málao't mádalí, kapag hindi napanibulos, dahil sa mga taong yaón, na ayaw gumawà, baga ma't ito'y inaakalà kong di mangyayari, ay lalóng mapapakadalí ang lunas: itiwalag sa pagsasamahán ang naturang mga tao, at sa ganiya'y mahikap tulóy na mahulog sa kamay ng lahat ang unang mga bagay at kasangkapan sa paggawà, at sa ganito'y mapipilitan silang gumawà, kapag ibig din lamang na mabúhay.

Hosé.—Akó'y nakukuha mo na..., nguni't ¿ang lahat ba'y magbubungkal ng lupa?

Horhe.—¿At bakit? Ang tao'y hindi lamang nangangailangan ng tinapay, ng alak at ng karné, kundi nangangailangan din naman ng bahay, mga damit, mga daang maaayos, mga aklat, sa kabuuán, lahat ng bagay na nagagawà ng mga manggagawà. Sakà, ang sino ma'y di makagawà ng lahat niyang kailanganín. ¿Hindi ba't upang mapagsakahan ang mga lupa, ay kinakailangan ang mga tulong na naibibigay ng magbabakal, ng anluwagi, na yumayari ng mga kailangang kasangkapan, ang sa minero na tumitibag ng mga mina, ang sa *albañil* (anluwagi rin) na gumagawà ng mga malalaking bahay na bató at mga bahay-tindahan, at gayón din ng sa ibá't ibá pa? Ang sulirani'y walà sa pagbubungkal ng lupa, kundi na sa paggawà ng lahat ng bagay na kinakailangan at gamitin. Ang karamihan ng uri ng mga gáwain, ay siyang makapaguudyok sa bawà't isa na pumili ng namamaigi at naaakmà sa kaniyang mga hilig, at sa paraáng ito, marahil, ay mangyayari na, ang paggawà'y hindi na iindahin ng tao, kundi parang isang gamot at pagbabatak na lamang ng kaniyang mga ugat, sa makatuwid, parang isang aliwang kaakitakit.

Hosé.—Kung gayo'y malayà ang bawà't isang makapipili ng hanap-buhay ó gáwàing maiibigan.

Horhe.—Siyang totoó; gayón ma'y dapat ding pakapagaralang huwag mápabunton ang mga bisig sa isang bagay lamang na gáwain

Sa kabuuán, upang di pálawig na lalò, kung magpapatuloy ang umiiral na panuntunan, ay sasapitin ang mga sumusunod na bagay: na ang mga arì ay lalóng mahulog arawaraw sa kamay ng filan, at ang mga manggagawà'y lalóng palabuyin sa lansangan ng mga mákina at ng lalóng matuling paraán sa paggawà. Sa ganyang paraán, magkakaroon tayo ng ilang ginoóng may-arì ng daigdig: kaunting manggagawang sapat magamit sa mga mákina, at kaunting alilà at kawal na makapaglilingkod upang makapagtangol sa mga ginoó. Ang bayang manggagawà'y mamamatay ng gútom, ó mabubuhay sa panghihiní ng limós. At nagsisimulà na ang malungkot na bagay na ito. Ang mga mumunting págawàan ó pinagkakabuhayan ay pumapanaw; ang dami ng mga manggagawang walang pinapasukan ay lalóng dumarami, at ang mga ginoó sa takót ó sa awà sa mga namamatay ng gútom, ay naghahandà ng mga murang pagkain at ibá pang tinatawag na kawang-gawà.

Kung hindi nais ng bayan na siya'y makitang magpalimós ng isang pingang sopas sa pintúan ng mga ginoó ó ng munisipio, gaya ng nakita na sa pintúan ng mga kombento, ay walang ibang lunas, kundi ísa: kuni't pangasiwàan niya ang mga lupa't mga mákina, at gumawà ng nauukol sa kaniyang kapakinabangán.

Hosé.—Nguni't kung ang pámahalaá'y gumawà ng mga batás na makapipilit sa mga ginoó, upang di makapagpahirap sa mga taong dukhá?

Horhe.—Yaón at yaón din pò. Ang pámahalaá'y binubuó ng mga ginoó, at di mapagaalinlanganan, na ang mga ito'y hindi makapaglaldá ng mga batás na malalaban sa kanila. At kung dumating ang kaayaayang araw na ang mga dukhá'y makapamahala, ¿sa anót gaganapin ang mga bagay sa pakalálalahatí, upang mapabayaán ang isang lakas sa mga ginoó, at nang sa kabilà nitó, sa untiunti'y muli tayong maalipin nila? Sapagka't inyo nang natatalos, kailan man, na ang mga dukhá'y maáaring mamahala sa isang sandalí, samantalang naghihimagsikan, dátapuwà't pagkatapos, ay mga mayayamang ginoó rin ang nakapaghahari. Kayà't kung sa sangdaling mapalad ay mapasa atin ang mga lakas, ay alisin natin agad ang mga pagaari sa mayayaman, at sa gayo'y mawawalán na ang mga ito ng ka paraanán upang maibalik ang mga bagay sa pinanggalingan.

Hosé.—Nakuró ko na. Kinakailangang gumawà ng isang mabuting *repúblika*. Lahat ay pantaypantay, at sakà, kung sino ang gumawà ay siyang kumain, at ang hindi, ay magkamót ng tiyan... Ang di-

mundó na halos dí napapakinabangán, ó hindi pa ngàng lubos, at kung matapos ito, sakaling sa ilalim ng matitibay na pamamaraan, ay waláng mangyari at makitang makapal din ang pagdami ng tao kay sa bungá ng paggawá, sa makatuwid, saká na mapagiisipan ng mga tao sa panahong ito, kung páano ang mabuting pagtatadhaná sa pagaanák ng tao. Nguni't ang pagtatadhanang ito'y marapat ipatupad sa lahat, na waláng matatanging mapapalad na filan ang bilang, na sa dí pa kasiyaháng lubos na mabúhay sa pawis ng ibá, ay ninanais pa mandin na sila lamang ang magkaroon ng waláng taning na karapatán tungkol sa pagaanák. Sa isang dako, samantalang mayroong mga marálitá, ay siyang tandá na yaó'y hindi matatadhanán kailan man, kasakdala'y dahil sa walá na silang ibang kaaliwán sa hirap, kundí ang lumasap ng matatamis na pulot ng pagiibigan, kasakdala'y dahil sa dí nila maisip ang kakulangán ng bungá ng paggawá, baga ma't nakikita ng kanilang mga matá ang tunay na sanhi, tulad ng nauukol sa halimaw, na inaangkin pa ng panginoón. Hanga't may nasasawí ay lalóng dí mapanatag ang búkas, at lalò pang totoó, yao'y waláng nailaláan ni mapagtamanán. Kapag ang lahat ay arí na ng lahat, at ang lahat ay gumagawá ng pantaypantay, ay saká pa lamang makapagtatadhaná ang mga tao ng buóng loob sa katauhan ng inaakalang nararapat, higit sa maiaatas ng alin mang kapangyarihan ng tao, sa pamamagitan ng lakas.

Nguni't pagbalikan pò natin ang nauukol sa pagbabahaginan ng bungá ng paggawá ng isang may-arí at ng isang manggagawá; ¿anóng inyong maibibigay doón sa hindi nangagsisigawá? Ang mga may-arí, samantalang may-arí, ay hindi mapipilit na kumuha ng taong hindi nila kailangan.

Ang panuntunang ito na tinatawag na *participación*, pakikisamá, ay minagaling noóng araw upang masaka ang mga párang ng naglalarang parang bahagi ng lupá sa katimugan ng Europa, at hanga ngayon pa man, sa ilang bahagi ng Italia, gaya ng sa Toscana. Nguni't untiunting lumilipas at lilipas bangang sa Toscana ang panuntunang yaón, sapagka't ang mga may-arí ay lalóng nakikinabang sa pagpapagawá, sa pamamagitan ng aráw. Ngayon, bukod sa tulong ng mga mákina, sa tulong ng dunong-pagsasaka, at sa mga aning nagbubuhat sa ibang lupaín, ang pagpapagawá ng aráw sa mga manggagawá, ay isang malaking kailangan pará sa mga may-arí, at ang hindi sumunod agad sa ganitong pamamaraan, ay mahuhulog sa pangungulugi, gawa ng mga pagpapanagawán sa kalakal.

at nang dí magkulang sa ibá pa. Sapagka't gumagawá, alangalang sa kapakinabangán ng lahat, ay dapat pakasikapin, sa pagnanasá ng bawá't isa, kung páano makatutugon sa mga bagay na kailanganín at nang maghari hanga't mangyayari ang nauukol sa ikabubuti ng madlá.

Kapag walá nang panginoong umaalipin sa atin ng dahil sa karirít na tinapay, at walá na tayong bakibakí kung anó at sinong makikinabang sa bungá ng ating mga gawáin, ay saká ninyó makikita kung páano ang ganap na kaayusan.

Hosé.—Lahat, ang wiká mo'y maaayos; sa akalá ko'y tumbalik naman; waláng makakaibig sa mga gawáing mabibigat, kundí bagkus ang mangaiibigan pa ngá nila'y ang pagaabogado at pagdodoktor.

Kung gayo'y sino pa ang magbubungkal ng lupá? ¿Sinong mangangahas na isapanangib ang buhay sa kailaliman ng mina? ¿Sino pa ang magkakamaling lumusong sa nagdidiliman at nagbuburakang mga balón?

Horhe.—Ilagay natin muna sa isang tabí ang salitaang ukol sa mga abogado, pagka't ang mga ito'y isa rin sa mga nakabubulok na gaya ng mga kura, na lubusang papalisin ng himagsikang panglahat. Pagusapan natin ang mga gawáing kailangan, at huwág iyang nakapipinsalá sa kapuwá, sapagka't kung hindi, ay mapapalagay na parang manggagawá rin patí ng salaríng nanatay ng tao na malimit malugmok sa malalagim na kamatayan.

Nahihirang natin ngayon ang isang hanap-buhay higit sa iba, hindi dahil sa ito'y akmangakmá sa ating mga hilig, kundí dahil sa magaáng pagaralan natin yaón, at sa gayó'y kikita, kayá, maásahang kumita tayo ng maraming pilak; dahil sa gayo'y madaling kumita ng gawáin ó magagawan, at ang ikalawang matuwid, ay dahil sa ang ibang mga gawá'y mangyayaring may kabigatán. At, sa wakas, tungkol sa bagay na pinaguusapan, ang pagpili'y nasa sa atin, mulá pa nang tayo'y sumaliwanag.

Sa halimbawá, ang hanap-buhay na pagbubukid, ay isang bagay na dí patulan ngayon ng sino mang taga siyudad, at ng lalò mang dukhá roón. At, kung sa bagay, sa pagsasaka'y waláng masasabing sukat ikasuklam; ni madahóp ang pamumuhay sa kabukiran sa mga kawiliwiling bagay, ay hindi. Bagkus pa ngá, kung mababasa ninyó, ang mga makatá, ay tantóng galak na galak sa pamumuhay-bukid. Ang mga pangyayari'y nagpapatunay na ang makatang nunulat ng mga aklat, ay dí pa nakakahukay ná lupá, at yaóng tunay na nangag-

bubungkal na halos mamatay sa pagod, ay nadadayukdok ng gútom, sahol na sahol ang búhay higit sa mga hayop, at sila pa ang mga taong, sa palagayan, ay pawang alangan sa kapuwà nila tao, sa ganito'y patí ng káhulihulihang hampas-lupà sa siyudad ay ikinahihiyang maturan na siya'y taga bukid. Kung gayo'y ¿paanong mananasà ninyong pumatungo sa bukid ang mga tao ng buong pagkukusa? Tayo mang ito, na tumubò na rito, ay nagpapabayà rin, sapagka't kung sa ibang gawain, ay maaluwán tayo at kapita pitagan pa ng kaunti; ¿dátapuwà't sino sa atin ang láláyò sa kabukiran, kung ang mga paggawà natin dito'y maukol din sa sarili, at sa gayo'y ganap na matatamó sa pamumuhay-bukid ang kaghawahan, kalayaan, at pamimitagan?

Ganyan ang nangyayari sa lahat ng hanap-buhay, sapagka't sa kasalukuya'y ganyan ang ayos ng mundo, na kailan ma't ang isang gawai'y lalong kailangan at lalong mabigat, ay siya pang sahol sa tumbas ng kapagalan, di pinahahalagahan at napapalagay pa na parang hayop. Sa halimbawà, pumatungo kayó sa isang pagawaan ng mga hiyas, at makikita ninyo na ito'y lubhang malinis, kung ipaparis sa napakaraming gawaan namin; may pangpahanngin sa tagaraw, may pangpainit sa taginaw, hindi lubhang napakahabà ang mga oras na iginagawà sa arawaraw, at ang mga manggagawà rito'y mabubuti ang kalagayan, kahi't mura ang mga sahod (pagka't binabawas sa kanila ng panginoon ang malaking bahagi ng pakinabang), kay sa ibang mga manggagawà; sa gabigabí ó sa mga araw ng mga pista, pagkatapos na mangaalís ang mga damit pangpagawaan, malayang nakaparoroón saan man nilà maibigan, at walang pangambang kutyakutyain ng sino mang tao, dahil sa kanilang pagkamanggagawà. Dátapuwà, pumatungo naman kayó sa isang minahan, at makikita ninyó ang mga maralitang gumagawà sa ilalim ng lupà, sa ilalim ng mga burak na nakafinis ang mga amóy, nakapagpapaiksi ng búhay, sa pamamagitan ng mga sahod nilang kahalakhalak, at kung matapos ang kanilang paggawà, sakaling maisipan ng isang minerong tumungo sa pook na pinagkakalipunan ng mga ginoó, ay maituturing ninyong napakamapalad, kapag siya'y umalis sa pook na naturan ng dahil lamang sa mga paguyám. ¿Ano nga ang ating ipagtataka kung mapili ng isa ang hanap-buhay na hoyero kay sa minero?

¡Ni ukol sa mga taong walang kinakasangkapan kundi panitik ay di ko ibig magsalita! Isa riyang, marahil, walang nagagawà kundi mga katakata at mga tulang lalabindalawahing taludtod ay kumikita ng

mga tao'y hindi, ay maaring dapasin natin ang isang kalagayang kalunosunos, na ang pagaani'y maging maramot at panakanakà, samantalá ang tao'y parami ng parami, na siyang sanhi ng kahalalan ng lahat na kailangan. Kayà't naimamatuwid na ang tanging lunas sa mga masasamang sakit ng katauhan ay nauwi sa ganito, na ang mga dukhá'y huwag magaanák, kayà'y maukol na lamang ang pagaanák ng tao sa nangakakakaya.

Tungkol sa haharapin, ay marami ang masasabi sa bagay na pinag-uusapan. May nakikipagtalò riyan, at may pinanghahawakan din namang matitibay na matuwid, na ang pagdami ng tao ay talagang may tanging sa kalikasán, kayà't di na kailangan ang paggamit ng mga pangpatunaw, na buong kusà ó di man. Anaki ang mga pagkasanay ng mga lahi, ang pagsulong na lalò ng mga katalinuhan, ang paglayà ng mga babayi at ang pagunlad ng kaghawahan, ay nakapipigil ó nakababawas sa katutubong pagaanák ng tao. Nguni't ang mga bagay na ito'y walang anó mang kabuluhan sa pinaguusapan tungkol sa karukhaan.

Hindi suliranin ngayon ang pagdami ng tao, kundi ang pagaayos sa katauhan; kayà't ang gamot tungkol sa pagaanák ay hindi nakalulunas ng anó man.

Sa katunayan'y nariyan ang mga bayang naglalalapan ang mga lupà at ang tao'y kakaunti, na masahol pa kapag nagkataon kay sa ibang bayang ang tao'y makapal. Kasakdala'y nakapipigil ang pagmamayari ng ílan, ang bunga ng paggawà ngayó'y marami kay sa pagdami ng tao. Ang pagunti ng bilang na ibinubunga ng karukhaan ay dahil sa kasaganan ng nagagawà, alinsunod sa kayà ng naibibili ng mga dukhá. Masdán ninyó, sa halimbawà, ang mga manggagawang naglalakaran na walang mga gawain, samantalang ang mga tingala'y punongpunò ng mga bagay na yari nila na walà nang makabili. Ang mga lupang datihang tinatamnán at di na patatamnán, ay muling magiging gubat. Dahil sa kasaganan ng grano at pagbabà ng mga halagá, ang mga may-ari ay hindi muna magpapatanim, at di maáalaala na kung ang kaniyang mga magbubukid ay mawawalán ng gawain ó mamamatay ng gútom.

Kinakailangan ngang máuna ang pagbabagong ayos sa katauhan, tamnán ang lahat ng lupà, ayusin ang bunga ng paggawà, at gayon din ang sa mauubos ng tao, sa ikagagaling ng lahat; bayang malayà ang párang sa hakbang ng mga bagong tuklas at matutuklasan pa ng pagkasulong ng panahon, pangasiwaan ang malalaking bahagi ng

abáy ang mġa kilos, ang kanilang mġa lakas, ay madalġng mabubuhát yaón at maitataás. Kung ang isang tao'y magnanasàng gumawà nġ isang karayom, kahì't isang oras ay maáring dí siya makayari; dáta-puwà't kapag sampû kataong tulongtulong, ay libolibo na ang mayayari sa arawaraw. At gaanó kayà ang mapapalà sa bawà't málíkhàng mġa bagong mákina, sa bawà't pangàngailàngang ang gáwàì'y maganap nġ lahat, kapag ang mġa bagong pagsulong nġ katauha'y gaya nġ minimithì nating mápatunġo sa kapakinabangán nġ lahat!

Sa bagay na ito'y nais kong magpaliwanag ukol sa isang matuwid na laging isinasabad sa amin.

Ang mġa ekonomista (mga taong bayád ó hindì man, na nagugnayug nay, sa nġalan nġ dunong, nġ mġa kabulánan at katakatà, upang maipakilala na ang mġa ginoó'y may karapatáng mabúhay sa pawis nġ ibá) at ang ibá pang mġa pantas, ay nagpaparirala na ang karukhaá'y hindì tunay na gawà nġ pagkamaimbutin nġ mġa may-arì, kundì dahil sa hindì nakasapat sa lahat ang ibinubunġa nġ paggawà. Sinasabi ito, upang paniwalàan na walàng may salang sino man niyang karukhaán, at sa gayo'y walàng sanhì ni katuwiran upang ipagbalikuwas ang mġa anák-pawis.

Sukat na sa *talaga nġ Diyos* nġ mġa kura, kayó'y napapapanatili nilang lagi sa pagkamasunurin at yukó; ang mġa ekonomista nama'y, sa batas nġ kalikasán. Huwag kayóng maniwala. Kung sa bagay, tunay nġa, na ang mġa bunġa nġ paggawà nġayon na tinatamasa nġ ílan, ay hindì sapat upang mabigyan nġ mabuti at masaganàng búhay ang lahat; dátapuwà, ito'y kamalián nġ umiiral nġayong panuntunan sa pagsasamahán nġ mġa tao, sapagka't ang mġa may-arì ay walàng kaalaalala sa kagalingàng panglahat, kayà't ang ipinagagawà nila'y yaón lamang inaakalàng katamtaman sa sarisarili, at upang huwág makapagbabà nġ halagá sa kalakal, ay madalas mangyari ang pagpapatapon ó pagpapasirà nila nġ mġa bagay na yari na. Sa makatuwid, ay maliwanag ninyong makikita na samantalá nilang sinasangkalan ang kakulangán ó kauntián nġ bunġa nġ paggawà, ay pipababayàan naman nila ang dami nġ naglalaparang mġa lupàng hindì natatamnán at ang dami nġ mġa manggagawàng walàng gáwàin.

Subali, sa bagay na ito'y kanilang itinutugon, na kasakdala'y matamnán ang lahat ng mġa lupà at ang lahat nġ mġa tao'y manġagsigawà, alinsunod sa lalòng pinakamabuting panuntunan nġ tao, ang karukhaá'y mananatili ring ka paris nġ dati, at sa dahilàng ang mġa ánihin sa lupà'y natataningán at ang mġa pagaanák nġ

makasampû, higit sa isang magbubukíd, at iya'y kinagigiliwan pang makalilibo, higit sa alin mang manggagawàng kapuripuri.

Ang mġa mamamahayag, sa halimbawà, ay nangagsusulat sa mġa kabahayang magagarà, ang mġa sapatero'y sa mġa sulok na nangagdidiliman; ang mġa inhenyero, médiko, artista, gurò, kapag may mġa gáwàin at lubhàng kaya ang kanilang mġa tungkulin, ay parang mġa ginoó; ang mġa anluwagi, artesano, at maidaragdag pa natin, parà masabi ang buóng katotohanan, patí nġ mġa médikong walàng ganap na kaphintulutan, at mġa gurong nagtuturò sa mġa mabababà, sa mġa batà, ay pawàng nagdadahop kahì't mamatay sa pagsusumikap. Hindì ko ibig ibadiya rito na ang guro kanilang maganluwagi, angabi ang buang tanġing may kasaysayan, ay ang mġa marálitàng manggagawà, sapagka't ang pagaaral ay bagkus naggagawad sa tao nġ mġa kaparaanáng ikapagwawagi sa katalagahán, sa ikabibihasa at ipagkakabuhay kailan man nġ malayà at ganap na katiwasayán. Ang mġa médiko, inhenyero, kímiko, at mġa gurò, ay pawàng kailangán at pakikinabangán sa pagsasamahán nġ mġa tao, na gaya rin nġ mġa magbubukíd at ibá pang manggagawà. Tanġing ibig kong sabihin, na ang lahat nġ hanap-buhay, ay pawàng nangararapat magtamó nġ pataspatas na kahalagahán, na, sa makatuwid, ang mġa manggagawà'y dapat ding magtamó nġ pantay sa kinikita nġ mġa ginoóng yaón, at hindì gaya nġ nangyayari na ang gáwàin sa pamamagitan nġ isip ay ikinatutuwà at parang naipagmamataás nġ tao sa isang manggagawàng-bisig, at ito'y ikinahuhulog tulóy sa kamangmanġan. Lahat sana'y sa lahat, at dí gaya nġ nangyayari sa nġayon na parang sarilingsarili nġ ílan.

Hosé.—¡Abá! Kung gaya nġ sinasabi mo, na ang paggawà sa pamamagitan nġ isip lamang ay isa nang katuwaán at kahigtán sa mġa mangmang, ay maliwanag na maiibigan nġ lahat ang pagaaral noón, at akó na ang unauna. Nġuni't ¿páano naman ang mġa gáwàing-kamay? ¿sino pa ang gagawà rito?

Horhe.—Ang lahat. Sa panahong pinagaaralan ang mġa letra at karunungan, ay nararapat din namang ganapin ang isang gáwàing-kamay; lahat ay dapat gumawà sa pamamagitan nġ úlo at sa pamamagitan ng mġa bisig. Ang dalawang bagay na ito sa paggawà ay malayong makasirà, bagkus makabubuti at makabubuò, sapagka't upang bumuti ang kabuhayan nġ isang tao, kinakailangàng pagalawing lahat ang kaniyang mġa ugat, úlo at mġa bisig. Kung sino ang may ganap na pag-iisip at nahihilig sa mġa pagkathà, ay siyang nagiging

magaling na manggagawà, at kung sino naman ang may malusog na pangangatawán, gaya ng namamalas natin sa mga bisig na laging baták, ay siya ring may maliwanag at matalas na pagiisip.

At sapagka't ang naturang gáwain ay pawang kailanġan, at ang isa roó'y kaakitakit higit sa isa, na siyang ikinatutuklas ng tao ng puri at kabaitan, ay hindi katuwiran na ang isang bahagi ng tao'y maparoól sa mabibigat na gáwain-kamay, upang manatili ang ilan sa pagsasamantalá sa karunungan, at, sa wakás, maging tagautos; dahil dito'y inuulit ko, na ang lahat ay nararapat gumanap ng mga gáwain-kamay at gáwain-isip.

Hosé.—Ang lahat ng iya'y natatalos ko rin; nġuni't sa mga gáwain-kamay man, ay mayroón ding mabibigat at magagaán, nakahahalina at nakasusuklam; ¿sino, sa halimbawà, ang magiging minero at tagalmás ng mga dúmihan ó púsalián?

Horhe.—Kung natatalos ninyó, minamahal kong mang Hosé, ang dami ng nangálikhá at linilikhá pa, ng nangapagaralan at pinagaaralan pa, disi'y matatantó rin ninyong labis na kapag ang paggawá'y alangalang sa layong ikaáayos nitó, dí na mauukol sa ílang hindi mga anak pawis, na dí gumagawà, na walà nang pinagsisikap, sa makatuwid, kundí ang sarili nilang pakikinabangán, at walà nang kabalibalino sa ikatutubos ng mga manggagawà; matatantó ninyó, inuulit ko, na ang lahat ng mga hanap-buhay-bisig, ay magagampanan, at dito'y walà nang magiging mabigat, marumí ó kadiridiri, at madalí tulóy makatatagpó ng mga manggagawain kailanġan. At ito'y sa ating mga araw. Tantún ninyó ang mangyayari, kapag ang lahat ay gumawà: lahat ng pagsisikap, paginġat, at pagaaral sa lahat, ay tungó sa adhikang ang paggawá'y lalong maging kaakitakit at dí lubháng kabigatan.

At sakaling magkaroon man ng mga gáwain mabibigat kay sa ibá, mandí'y madalíng maikikita ng lunas, ng mga katanġitanġing ganting-palà yaón, at kahì't huwág nang ibilang pa ang isang bagay na kapag ang lahat ng tao'y gumagawà, na ang adhiká'y pará sa lahat, ay talagang sisilang din ang diwáng pagkakapatiran at matimyas na pagsasamahán ng mga tao, gaya ng nangyayari sa mga magának; kina kayà ng mga lalaki ang mga pasaning mabibigat sa lugal na ito'y maghinakdal; nakapagaawás sila ng mga pagod, palibhasà, ang bawà't isa'y kusang bumabahagi sa mabibigat na gáwain.

Hosé.—May matuwid ka; subali, kung ito'y mangyari, ¿sa páano maaayos?

isang dakó. Kapag ang mga may-ari'y walà nang kapanġagaw na taga-ibang lupà, sila'y makapagbibili sa anó mang taás na halagá ng kanilang kalakal, at...

Hosé.—¿At anó?

Horhe.—¿At anó pò? Tila naipahayag ko na sa inyo; kailanġang mapasakamay ng lahat ang mga bagay na dapat pakinabangán ng lahat. Sa makatuwid, samantalang maraming nagagawà ó naáani, ay lalò tayong maginhawa. Kung may málikháng isang bagong mákina, tayo'y makagagawà ng marami, ó kauntí, alinsunod sa pangangailanġan, at kung sa gayóng bayan, halimbawà, ay masaganà ang grano, at sa atin ay makapagpadalá, tayo nama'y makapagpadalá rin sa kanila ng sa ati'y lumalabis, at ito ang kagalingán ng lahat.

Hosé.—Isang bagay muna... ¿At kung tayo'y makibahagi sa mga may-ari? Sila'y ang kanilang mga lupà at puhunan, tayo'y ang paggawà, at pagkatapos ay ating pagbahagin ang maáani; ¿anó kayà sa palagay mo?

Horhe.—Ang unang masasabi ko sa inyo ay ito: na kung may hanġad kayó sa pakikibahagi, ay hindi naman papayag ang mga panginoón. Walang salang dí natin dáraanín sa lakas, at gayón na lamang ang ating mapupuhunan upang sila'y mapilit na mamahagi, na sa kanila'y pará ring kinuha ang lahat. Kasakdala'y isang bagay na totoóng kailanġan, ¿sa anó't dáraanín pa ang mga bagay na ito sa pakalálalhatí, upang mapabayang manatili ang isang panuntunang pagtutulot makapagharì ang kalinsilán at panglulupig na ninigil ng pagdami ng bilang ng mga nagagawà at naáani ng lahat?

At sakà, ¿anóng matuwid ng ílang mga tao, na kahì't hindi gumawà, ay babahagi ng kalahati sa magagawà ng mga manggagawà? Gaya ng nasabi ko na sa inyo, na hindi lamang maibibigay natin sa mga panginoón ang kalahati ng bungà ng ating mga nagagawà, kundí ang lahat na'y magkukulang pa sa dapat mangyari; sapagka't samantalang umiiral ang pagmamay-ari ng tao ay pigíl na pigíl ang bungà ng paggawà at labás sa kagalingan ng bawà't tao, dahil sa pagpapanġagawán at kakulangán ng ayos; kayà ngà't kakauntí ang naibubungà ng paggawà kay sa mangyayari, na kung ang paggawá'y maganap ng lahat at sa pamamatnubay ng kagalingán ng lahat na gumagawà at nangangailanġan. Gaya rin ng pagbuhat ng isang mabigat: isang daán mang katao at dí magkakatuwang na mabuti ay hindi makabubuhat; subali, kahì't tatatlo ó áapat lamang, at magkakasabáys-

sa malalaking pagawàan; ang mġa maliliit na may-ari, na halos hindi makapagbayad ng mġa buwis, ay magbibili ng kanilang mġa bahay ó lupà sa mġa malalaking may ari, at gayón na ng gayón; sa makatuwid, kung ang isang may-ari na may magandang pusò ay may nasang magpariwasà sa kaniyang mġa manggagawà, ay walang magagawà maliban sa makibaka ng walang tagal sa kaniyang mġa kalabang malalaking may ari, at mamaya'y ang pagkahapay na niya.

Sa kabilang dakó, ang mġa manggagawà, dahil sa kagutuman, ay nangagpapaligsahan sa paghahanap-búhay, at sapagka't napakarami ang mġa bisig kay sa mġa gagawin (hindi dahil sa walang magagawà, kundi dahil sa ang mġa may pagawàan ay nangagiimpid sa pagpapagawà), ay sápitang sila'y mangagaagawán ng tinapay sa kanikani-lang bibig, at kung kayó'y gumagawà upang makakita ng dalawa, ay nariyan naman ang ibá, makakita lamang ay kahit na isa.

Sa ganito'y lahat ng pagkasulong ay nagiging kasawián. Sa halimbawà, may nalikhà ngayong isang bagong mákina, mamaya'y mawawalán na ng gawàin ang maraming manggagawà. Sapagka't sila'y walang kinikita, ay walá ring ipamimili sa pamumuhay, at sa gayo'y nakasasamá rin sa mġa manggagawà sa ibang pagawàan, na búkas ó makalawa'y mangababawas din. Sa Amerika'y marami ang natatamng lupà, at marami ang naáning grano. Ang mġa may-ari, na walang kabahabahalà sa nauubos ó pangangailangan ng mga tao rito, at sa imbot na makinabang ng malaki sa pagbibili, ay ipinadadala ang grano sa Europa. Ang halagá ng grano rito'y pilit bábabá; nguni't sa lugal na makabuti ang bagay na ito sa mġa dukhá, ay lalong nakasasamá, sapagka't sa pagkamasid ng mġa mayari na ang kanilang grano'y nagagahis ng sa Amerika, ay hindi muna magpapatanim sa kanilang mġa bukirín, at kung palarin ma'y yaón na lamang malusoglusog, at dahil dito, marami sa mġa magbubukid ang nangawawalán ng gawàin. Ang halagá ng grano'y mababá, at siyang totoó; nguni't ang mġa dukhá'y dí man makakita ng halagang yaón na sukat ipang bili.

Hosé.—Ngayo'y nauunawàan ko na. Nabalitáan kong áyaw ngá nilang papasukin dito ang mġa grano ng taga-ibang lupà, at sa gayo'y nasasabi kong isang malaking kabalasikan ang dí pagtanggap sa awà ng Diyos. Akalà ko'y ninanais ng mġa ginoó na mamatay ng gutom ang bayan; nguni't ngayon ko natalos na sila'y nangasa matuwid.

Horhe.—Hindi, pò, hindi, pò, sa gayón; sapagka't kung ang grano ng Amerika'y hindi nakarating, ay lalò pò namang masamá, sa

Horhe.—Kung gayón, kung sa lahat ng mġa nabangit ay may mátirá pang mabigat at kailangang gawàin na dí pasukan ng sino man, sa makatuwid, ay tayong lahat na ang magsisiganap. Magtatad-hanàan tayo, sa halimbawà, ng isang araw sa bawà't buwan, ó isang lingo sa bawà't taón, na igagawà ng isang tao ukol sa mabibigat na gawàing yaón. Sapagka't isang bagay na kailangan pará sa lahat, ay bagay din namang maásahan ninyó ang mġa lunas na kaparaanán. ¿Dí ba't ngayó'y mġa kawal tayong sunudsunuran sa atas ng ibá upang makipagbaka sa mġa taong dí natin nakikilala, mġa taong ni kaputok man ay hindi nakakagawà sa atin ng masamá, ni sa tunay man nating mġa kapatid at mġa kaibigan? Sa akalà ko'y lalong magaan sa loob ang paggawà, kapag natatalos natin na ang sanhi'y sa pangangailangan ng lahat.

Hosé.—Nálaman mo, akó'y iyo nang nahihikayat. Nguni't may kauntí pa rin akóng hindi masakyansakyan, at ito'y ang nauukol sa pagaalis ng mġa kayamanan ó pagaari sa mġa ginoó... ito... ¿páano, sa palagay mo? ¿hindi kayá maiigtarán yaón?

Horhe.—¿Páano, pò, ang ibig ninyong mangyari? Samantalang hawak nila ang kayamanan, ay sila ang makapaghahari, at sila'y mangagiimbot din ng walang kapakupakundangán sa atin, gaya ng kanilang ginawà sapól nang ang mundó'y maging mundó. ¿Kay di-abló naman! ¿bakit hindi ninyo masasakyan iyang pagaalis ng mġa pagaari sa mġa ginoó? ¿Inaakalà ba ninyó na isang bagay na hindi tumpak, at yao'y isang mahalay na gawáin?

Hosé.—Hindi; ang totoó'y pagkapaliwanag mo sa akin, ay bagkus akóng nananalig na yao'y isang dakilang bagay, sapagka't kung áalisin man sa kanila ang mġa pagaari, ay walang ibang kahulugán ang ating gagawin, kundi bawiin lamang ang mġa dugô na sinipsip nila sa atin nang mahabang panahon. At sakà, kung áalisin man sa kanila, ay hindi upang sarilinin natin, kundi upang arin ng lahat, at nang ang lahat ay mabúhay ng maginhawa; ¿hindi ba gayón?

Horhe.—Hindi, pò, mapagaalinlanganan; at kung ipinalalagay ninyong dakilá ang naturang bagay, ay masasabi ninyó ng táhasan na patí ng mġa ginoó ay nagtatamó rin ng palà sa gayón. Talagang dapat nang matapos ang kanilang mġa paguutós, pagbubulakbol at paghaharìharián. Dapat silang gumawà; at kapag ang paggawà'y sa tulong ng mġa mákina at alangalang sa ikagagaling ng mġa manggagawà, ang paggawà'y makikilala na isang kailangan ng tao, isang kaaliwaliw na pagbabanat ng mġa ugat at butó. ¿Dí ba't

nanġamamaril ang mġa ginoó, upang makapagbanat lamang nġ mġa ugat?; ¿dġ бага ginagawâ nila ang mġa pátabuhan nġ mġa kabayo, ang himnasia at ibâ pang libolibong bagay na pawàng naglalarawan na ang mġa gáwàing-bisig ay tunay na kailanġan at isang bagay na kaakitakit sa lahat nġ taong walâng dinaramdam at malalakas? Ang layon nġâ'y maiukol natin sa kapakinabangán nġ paggawâ yaóng nagagamit lamang nġayon sa taganáas na pagaaliw. At ĵaanóng pakinabang ang matatamó nġ mġa ginoó sa kagalingán nġ lahat at sa matuling pagsulong nġ kabihasnán! Magmasid kayó, sa halimbawâ, sa ating bayan: ang ílan niyang ginoó'y pawàng mayayaman, nabubuhay na parang mġa hari; samantalá ang mġa lansangâ'y marurumí at masasamá, maging parâ sa atin at maging parâ sa kanila man; ang hanġing nagbubuhay sa ating mġa bahay at sa mġa kalapit na putíkan ay nakapagpapakasakit din sa kanila; ang sálot na ibinubunġa nġ karukhaán nġ mġa taong nasa malayò at napakalayò, na umaábot dito, ay nakakahawa rin sa kanilang madalas; sa kanila'y nakaayóp din ang ating kamangmanġán. ¿Maáari kayâng malinis nila ang bayan, magawâ ang mġa lansangán at mailawan ang mġa daán nġ dahil na dahil lamang sa lakas nġ kanilang pananalapí? ¿sa páano maiigtaran ang marayáng paglalahoklahok sa mġa bagay na gamitín nġ lahat? ¿sa páano nagagamit nġ lahat ang ibinubunġa nġ mġa pagkasulong nġ karununġan at nġ pagawâan? Mġa bagay na kapag idinaġn sa pagtutuwangán nġ lahat ay madaling magagawâ, At ang mġa pagimbot sa sarili ¿sa páano masisiyahan, kung ang pagsasamahán nġ mġa tao'y hawak lamang nġ ílan?

Ang lahat nġ iyan, huwág nang ibilang pa ang lagíng pangangánib sa isang punlò nġ baril na makasusugat ó makamamatay sa kanila, sa isang kisap matá, at ang pangangambá sa isang himagsikan ó sa isang kasawiáng palad na nakapagbubulid sa karukhaán at lagíng pagkabinġit nġ kanilang mġa ának sa gútom, sa pagkakasala, sa kahalayan, gaya nġ pagkabinġit nġ mġa atin sa nġayon; ang lahat nġ iyan, ay nangangahulugán, na hindi lamang inaalis natin at sukat sa kanila ang mġa kayamanan na sinusuklian nġ karapatan, kundí lumalabas na sila'y ginagawán din naman nġ malaking kagalinsan.

Tunay, nġâ, na ang mġa ginoó'y aayaw, ni papayag na makipagunawâan sa atin, sapagka't ang kanilang nais ay lagíng magutós, at ang palagay nila sa mġa dukhá ay ibâ ang uri; nġuni't ¿páano, sa akalâ ninyó ang lalòng mabuti nating gawín? Kung sila'y hindi

natin mákausap nġ sa mábutihan, ay walâng salang sa masamá na magdaraan.

Hosé.—Totoo, nġâ, ang lahat nġ iyan, dátapuwa't napakahirap gampanán. ¿Hindi kayâ natin mapagisipan nġ paraáng sa dahandahan? Bayâan natin sa mġa naghahawak ang mġa pagaari, nġuni't sa paraáng tayo'y daragdagan nġ mġa sahod, at tayo'y áariin nilang mġa tao. Ganyan, sa untiuntí, tayo'y makapagfimpok, sakâ makabibili nġ tigusang lagvy na lupâ, at kung tayong lahat ay pawàng may-ari na, sakâ natin ilagay sa kagalingán nġ lahat ang ating mġa arí, at gawín nata ang iyong sinasabi.

Horhe.—Magdilidili pò kayó; upang magampanán ang mġa bagay, sa kasundúan nġ lahat, ay ísa lamang ang paraán: na ang mġa ginoóng may-ari sana'y tumangí na sa kanilang mġa yaman; sapagka't isang katotohanan, na kapag ipinagkakaloob na nġ isa ang isang bagay, ay walâ nang kailangang ito'y alisin pa sa kaniya. Dátapuwa't ito'y huwág isipin; kayó'y nakatatahóng mabuti nġ higit kay sa akin.

Samantaláng nananatili ang pagmamay-ari nġ tao, ó kayâ, samantaláng naghahari ang mġa kapalakaran nġayon, ay lalò tayong pasamá. Dahil sa pagmamay-ari nġ tao, bawâ't isa'y kumikita nġ paraáng ipagkakatubig nġ kaniyang páatubigan, at ang mġa may arí'y hindi lamang sa nagimbot sa mġa manggagawâ nġ kung anónó, kundí tayo'y pinapagbabaka pa nġâ. Karaniwan sa mangangalakal ang humanap nġ mapagbibihán nġ kaniyang kalakal, sa mataás na halaga, hanga't maáari, at ang bawâ't máimili nama'y bumilí, sa mababang halagá. ¿Anong nangyayari? Ang mġa may-ari, mġa maypagawâan, mġa mangangalakal na lalòng mayayaman, sapagka't sila'y mayroong mġa salapí upang ipagtatag nġ sariling pagawâan nġ gayó't ganito, ó ibilí kayâ nġ sa pakyawan, upang magkaroon nġ sariling mġa mákina, upang masamantalá ang mġa takbó nġ halagahan sa baraka, at upang maantay ang panahong lalòng mabuti sa pagbibilí, ó hangang sa maipagbili yaón pagkaraan nġ ilang araw, ay natatapos ito sa mġa pagtutuós at mġa pagkahapay nġ mġa maliliít na may-ari, at mahihinang mangangalakal, na ang mġa ito'y sa kamay at kamay, ay nangauuwí sa karukhaán, at sila ó ang mġa anák nila'y walâng ibang kapapatunguhan, kundí ang mag paupá. Ganyan (at iya'y nakikita halos sa arawaraw), ang mġa mahihinang may-ari na magisang gumagawâ, ó may ilang kamanġgagawâ, sa maliliít nilang pagawâan, pagkaraan nġ isang mahigpit na pakikitunggalí, ay magpipinid na nġ kanilang pagawâan, at tutungong magpapaupá